

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM

NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS
SZAK

Nappali tagozat

Gazdaságdiplomácia szakirány

KÜLKERESKEDELMI KAR

AZ ARAB-ÖBÖL GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI DILEMMÁI

Belső konzulens: Dr. habil Neszmélyi György

Készítette: Czellecz Roland

Budapest, 2018

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETÉS	4
1.1. Témaválasztás.....	4
1.2. Hipotézis.....	5
1.3. Kulturális és történelmi áttekintés	7
II. AZ ARAB-ÖBÖL GAZDASÁGA ÉS POLITIKÁJA.....	8
2. Gazdasági szerkezet	8
2.1. Szolgáltatások.....	9
2.2. Mezőgazdaság	11
2.3. Ipar	13
3. Külpolitika	16
3.1. Magyar kapcsolatok a térséggel	16
3.2. Magyarok az arab piacon	17
3.3. Az elmúlt évek legfontosabb eseményei.....	18
3.4. Arab működő tőke hazánkban	21
3.5. Összegzés	22
3.6. Világban betöltött szerepek	22
4. Az nyersanyagok szerepe a térségben	25
4.1. Az nyersanyagok világpiaci ára.....	26
4.2. Nyersanyag fontossága a térségben	28
5. Innovációk, jövőbeli tervek	30
6. Interjúk.....	35
6.1. Indoklás	35
6.2. Első interjú	35
6.3. Második interjú.....	36
7. Nyersanyagmentes gazdaságok.....	39
7.1. Szaúd-Arábia	39
7.2. Katar.....	42
7.3. Egyesült Arab Emírségek.....	45
7.4. Irán	50
8. A külföldi működő tőke.....	53
8.1. Katar.....	54
8.2. Egyesült Arab Emírségek.....	54

8.3. Szaúd-Arábia	55
8.4. Irán	56
8.5. Összegzés	57
III. BEFEJEZÉS	60
9.1. Hipotézisbizonyítás	60
9.2. Konklúzió	63
IV. IRODALOMJEGYZÉK	64
V. ÁBRAJEGYZÉK	73
VI. MELLÉKLET	76

I. BEVEZETÉS

1.1. Témaválasztás

Dolgozatom témájának megválasztásánál releváns szempontnak tartottam, egy olyan anyag feldolgozását, amely aktuális, érdekfeszítő, ugyanakkor közel álljon hozzám, és hitelesen tudjam bemutatni. Napjainkban világpolitikai és gazdasági eseményeinek esszenciális részét képezik az Arab-öbölben található országok. Szerepüket nem csak nyersanyagkészleteikre alapozzák, hanem diplomáciai és stratégiai szempontból is meghatározó szereppel bírnak. Személyes érdeklődésem, és a vizsgált országok kiemelkedő hatása miatt esett választásom erre a témára.

Laikus szemmel tekintve a térség kulturális és gazdasági szempontból elég hasonló módon épül fel. Az Arab-öböl országainak világviszonylatban betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen, és nem csupán Irán és Szaúd-Arábia mérete és befolyása jelentős, hanem kisebb országok, mint pl.: Katar, Kuvait, Egyesült Arab Emírségek fontossága is megmutatkozik a 21. század politika gazdasági és társadalmi eseményeiben. Befolyásukat, és hatalmukat leginkább a különböző természetes nyersanyag készleteikre alapozzák, amik közül zömében a kőolaj és a földgáz emelkedik ki. A térség gazdagsága és fényűzése többnyire a kőolaj kitermeléshez köthető, ebben világviszonylatban is vezető ország Szaúd-Arábia, aki a világ kőolaj készletének mintegy 16%-val rendelkezik, és az állami bevételek 75% is a kőolajbevételekből származik.¹ Arányosan, hasonló mintát követett az Egyesült Arab Emírségek, itt az export 45%-át csak a kőolaj tette ki 2012-ben.² Vallási és etnikai összetételben az Arab-öböl országainak kapcsolata szoros, ugyanakkor közelebről nézve, hétköznapiokba tekintve belső ellentétek is kirajzolódhatnak. A térség legjellemzőbb ismérve az óriási nyersanyagkészleteknek köszönhető a tőkeerős felső társadalmi réteg, viszont a felszín alá tekintve ennél jóval színesebb felépítést vélhetünk felfedezni.

Általános sztereotípiaként elterjedt vélekedés szerint, ezen országok egyedül az olajnak köszönhetik jelenlegi befolyásukat. Személyes tapasztalataim és a témába vágó kutatásaim eredményei ennél jóval bonyolultabb és pontosabb választ adnak a téma érdeklődői felé. Összképet tekintve akkor tudunk pontosan következtetni, ha az öböl kiemelkedő országait egyenként vizsgáljuk meg, majd konklúziót megállapítva mondhatjuk ki a múlt, a jelen és a jövő lehetséges történéseit.

---

¹ Forrás: <https://www.forbes.com/places/saudi-arabia/>

² Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>

Az Arab-öböl országainak gazdasága, kultúrája és diplomáciája mindig is meghatározó volt az egyetemes történelem során, mind Európa és az USA, mind a közel eső ázsiai országok külgazdasági és kereskedelmi alapja, szorosan köthető valamely Arab-öböl menti országhoz. Napjainkra ezen országok egyfajta hídként működnek, Ázsia és Európa között, azaz stratégiaileg és földrajzilag is kiváló helyen helyezkednek el. Ennek köszönhető stabil a kereskedelmük, ami mind export mind import oldalról biztos alapokon fekszik.

A dolgozat célja, hogy bemutassa a térség gazdasági szerkezetét, lebontva az ipar, a turizmus, szolgáltatások komponenseire, valamint részletesen bemutassa a külgazdasági és kereskedelmi tevékenységeit az Európai Unióval és Magyarországgal egyaránt, itt túlnyomóan a diplomáciai kapcsolatokat fogom elemezni. Részletes elemzésemet Szaúd-Arábián, Egyesült Arab Emírségeken, Iránon és Kataron keresztül kívánom bemutatni. Közelebbről megvizsgálom az olaj szerepét a térségben, és annak múltbeli és jövőbeni várható hatását. Kitérek az ásványi kincsek által nyújtott lehetőségek kiaknázottságára, valamint említést teszek a különböző szervezetekre, amikben a térség országai tagként szerepelnek.

Dolgozatom legfontosabb pontjaként fog kiemelkedni, az ásványkincsek nélküli lehetőségek kérdése, továbbá az innovációk, jövőbeli koncepciók megtervezése és kivitelezése, annak érdekében, hogy a jelenlegi életszínvonalat tartani tudják. A jelen gazdaságpolitikai döntései nagyban befolyásolják a jövő eseményeit, mind a térségre, Európára és mind Magyarországra nézve.

1.2. Hipotézis

A szakdolgozat egészét tekintve, azt szeretném bizonyítani, hogy az Arab-öböl országainak gazdaságpolitikája nem teljesen a kőolajra és földgázra alapozza jövőjét. Számos elemzés és megállapítás született, hogy a fogyóban lévő nyersanyag készletek a térség bukásához, akár államcsödkhöz vezethetnek. Épp ezért mondhatjuk aktuálisnak, és napjaink fontos kérdésének, ugyanis a készletek fogyása egész világunkra hatással lehetnek.

A dolgozat számos felmerülő kérdésre is választ fog adni, mint pl.: Mi lesz, ha elfogy a kőolaj? Felváltja-e más gazdasági ágazat a jelenlegi olajkitermelést? Tartható-e a jelenlegi fejlődési ütem a nyersanyagok nélkül? A világpiacon árák mennyire teszik bizonytalanná az országok stabilitását? Jelentős számban vannak azok, akik az arab országok sikereinek

egyetlen forrásaként a kőolaj kitermelést jelölik meg. A dolgozat által kívánom megcáfolni ezen állításokat, és rávilágítani az eddigi bevételek tudatos felhasználásának jelenlegi eredményeire. A lehetséges megoldások és lépések nem csak lokálisán jelenthetnek kiutat, hanem globálisan példát mutathatnak egy új gazdasági szerkezethez való alkalmazkodáshoz. A megújuló arab világ mai helyzetét, jövőbeni terveit bemutatva jobban körvonalazódnak azok a lehetőségek, amik garantálják, egy esetlegesen maradéktalanul nyersanyagmentes, jóléti ország megteremtését. A mostani források megfelelő kiaknázása, és az abból származó jövedelmek diverzifikált elhelyezése hozzájárulhat a sikerek hosszú távú fenntartásához. A téma kifejtése során meg fogom vizsgálni a közelmúlt helyzetét, majd a jelenlegi álláspontról kiindulva és a jövőre tekintő tervek és elképzelések alapján részletesebb képet kapok az olajmentes gazdaság kialakításáról. A terciér szektor kiemelkedése, és azon belül a turizmus erősödése lehet a megoldás, hogy levegye az ipar, nyersanyag feldolgozó ágáról a nyomást, enyhítve az országok kiszolgáltatottságát.

Kutatásom során leginkább szekunder forrásokból dolgoztam, számos tudományos gyűjtemény, statisztika és tanulmány is foglalkozik a témával. A magyar szakirodalom sajnos meglehetősen szűk forrásként jelenik meg elemzéseim során, így főleg angol nyelvű anyagokból tudtam pontos és hiteles elemzéseket végezni. Az angol forrásokon túl több helyen megjelenik az adott ország belügyminisztériumának vagy gazdasági hatóságának hivatalos éves riportja, melynek angol verziójából tudtam hasznos információkhoz jutni. Számos statisztikával foglalkozó oldal hiteles adatait használtam fel munkám során, amiből trendeket, előrejelző számokat és részletes képeket tudtam alkotni a témával kapcsolatban. Primer kutatási módszereket is alkalmaztam, mely két mélyinterjú elkészítése által valósult meg, melynek alanyai David Swan, és Hatem Elzuhairy voltak, akik a témában hosszú éves tapasztalattal és szakmai tudással voltak segítségemre.

1.3. Kulturális és történelmi áttekintés

Az Arab-öböl országainak történelmi és kulturális háttére túlnyomóan kollektív alapon fekszik. A térség államvallásának mondhatjuk az iszlám vallást. Az iszlám a világ második legelterjedtebb vallása és nagyban befolyásolja a térség polgárainak mindennapjait.³ Az iszlám ágainak eltérései okozzák talán a legnagyobb feszültséget, ami a síita és szunnita ellentétekből fakad. Irán és Irak nagy része síita nézeteket vall a többi arab ország túlnyomó részt szunnita irányokat követ. E különbség nem csak a vallási ellentéteket, hanem diplomáciai gazdasági és külpolitikai konfliktusokat is felvet.

Szaúd-Arábia mai formájának alapja az 1700-as évekhez vezethető vissza, és az ezt követő 150 év leginkább a félsziget feletti hatalomról szólt. Szaúd-Arábia néven Abdul Aziz Ibn Szaúd egyesített a területet.⁴ A nagy áttörést 1938 hozta meg, ekkor fedezték fel Szaúd-Arábia tekintélyes kőolaj készleteit, melynek nagyütemű kitermelése 1946-ban kezdődött. Napjainkra már elmondhatjuk, hogy a kőolaj nemzetközi szerepének egyik alapja Szaúd-Arábia.⁵

1960-ban fedezték fel Abu-Dhabi olajkészleteit, amely a különböző egymás mellett élő sejksek szövetségéhez, azaz az Egyesült Arab Emírségek kialakulásához vezetett. Zayed bin Sultan Al Nahyan, Abu-Dhabi vezetője, az olajból befolyó pénzből kezdett el infrastruktúrát fejleszteni. Dubaiban, 1969-ben kezdődtek az olaj biztosította bevételek kiaknázása, az ekkori vezető, Rashid bin Saeed Al Maktoum szintén életszínvonalat javító intézkedéseket tett. Az Egyesült Arab Emírségek mai államformája 1972-ben alakult ki. 6 különálló emírség csatlakozott egymáshoz: Dubai, Abu-Dhabi, Sarja, Ajman, Umm Al Quwain, Fujairah, majd később hetedikként csatlakozott, Ras Al Khaimah.⁶

Irán első síita államát a Szafavida dinasztiának köszönhetjük, mely 1502-1722 közé esett. A 20. század főbb eseményei közé soroljuk az 1979 iráni forradalmat, amikor is megalakult az iszlám köztársaság, Khomeini ajatollah vezetésével. 1980-ban tört ki az iraki-iráni háború mely egészen 1988-ig tartott, és különösebb eredmény nélkül zárult le.⁷

Katari Emírség kikiáltása 1868-ban történt meg, ugyanakkor brit fennhatóság még egészen 1971-ig megmaradt. Az öböl menti uralkodók ekkor tervezték egy lokális

---

³ Forrás: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/06/why-muslims-are-the-worlds-fastest-growing-religious-group/>

⁴ Forrás: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Wahhabi-movement#ref45224>

⁵ Forrás: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Kingdom-of-Saudi-Arabia#ref45232>

⁶ Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14704414>

⁷ Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542438>

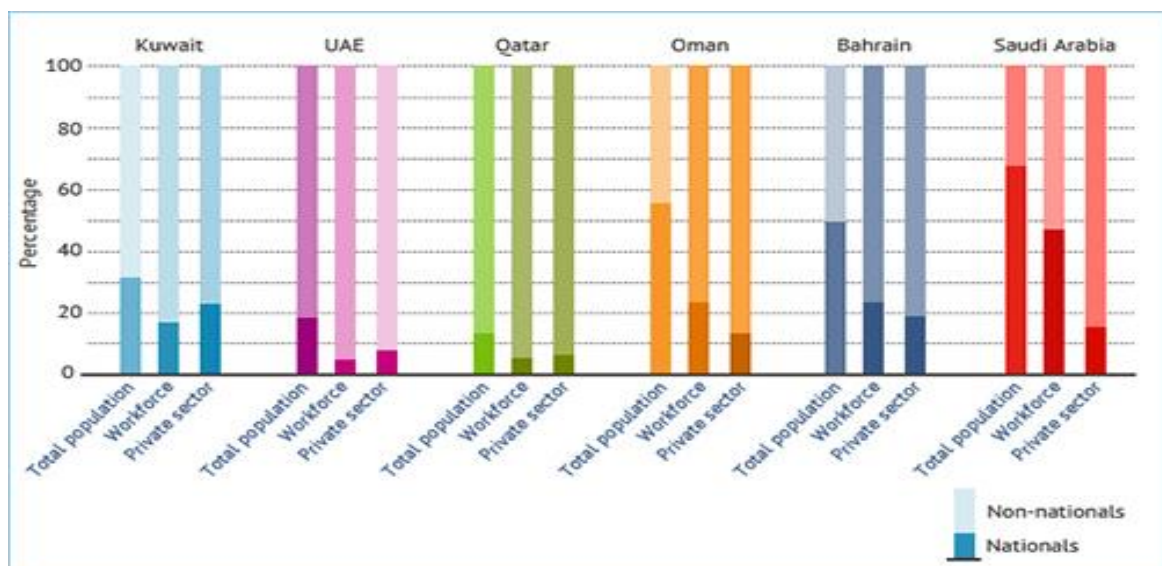
föderáció létrehozását, melynek Katar és Bahrein mégse csatlakozott. Ennek köszönhetően, 1971-ben már kikiáltották a független Katart. Katar olajmezőinek nagyipari felszínre hozása 1940-ben kezdődött, mégis az ország bevételének döntő többségét a cseppfolyós földgáznak köszönheti, amit 1970-es években fedeztek fel és mára a világ legnagyobb cseppfolyós földgáz exportőre lett.⁸

II. AZ ARAB-ÖBÖL GAZDASÁGA ÉS POLITIKÁJA

2. Gazdasági szerkezet

A térség gazdasági szerkezete egyszerűnek mondható, többségében nyersanyagra főleg kőolajra és földgázra alapozzák gazdaságuk mozgatórugóját. A munkaerő viszonyokat tekintve sincs nagy eltérés, hisz előszeretettel alkalmaznak vendégmunkásokat. Az arab országokban jellemzően, indiai, pakisztáni, filippínó, szíriai, egyiptomi vendégmunkások érkeznek. A legdrasztikusabb kép az Emírségekben található, ahol a népesség kb. 90%-át külföldiek adják, de hasonló helyzetben van Katar, ahol 80% fölé nyúlik a vendégmunkások aránya.^{9,10}

A GCC országainak munkaerő megoszlása (1. ábra)

(1. ábra: Forrás: Az ENSZ Nemzeti statisztikái)

Az grafikonból jól kivehető, hogy az Öböl Menti Együttműködési Tanács országainak népességében jelentős szerepet játszanak a bevándorlók által biztosított munkaerő. A

⁸ Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14702609>

⁹ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>

¹⁰ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>

teljes népességet vizsgálva, csak Omán és Szaúd-Arábia esetében több a hazai állampolgár, mint a bevándorló munkavállaló, ugyanakkor a munkaerőt tekintve ez a mutató mindenhol 50% alatt mozog.

A legszélsőségesebb adatokat az Egyesült Arab Emírségek és Katar produkálja, ahol a populáció több mint 80% külföldi. Ezeknél az országoknál, leginkább az állami szektorban találhatunk hazai munkaerőt, a privát szektort érintve nagyon alacsony a hazai foglalkoztatottság aránya. Szaúd-Arábia jövőjét tekintve tovább fog emelkedni a bevándorló munkaerő mértéke, amit a hazai munkaerő képzettségének hiánya még tovább növelhet. Az új uralkodó által kívánt célok megvalósításának első lépése, a munkanélküliség mértékének csökkentése, amit a fiatal, leginkább 18-35 éves korosztály megfelelő oktatásán keresztül kíván véghezvinni.

A többi kis ország protekcionista államháztartása a hazai munkavállalókat leginkább az állami szektorban védi, a magánszektor helyzete eltérő képet fest. Az állam a vámmentes zónák létrehozásával támogatja a külföldi munkavállalást, mivel ebben a szektorban a hazaiak munkahajlandósága jóval alacsonyabb.

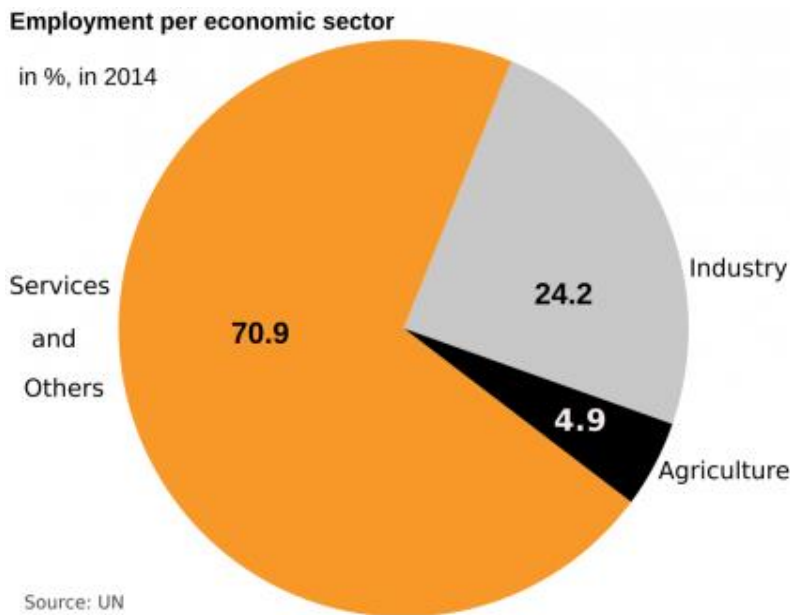
2.1. Szolgáltatások

Általánosságba elmondhatjuk, hogy az arab országok bevételeinek második legnagyobb b forrását a szolgáltatások teszik ki. A vezető országok GDP-jének mintegy felét a szolgáltatás ágazat termeli ki, ez legmagasabb arányban, Szaúd-Arábiában és Iránban van, ahol több mint 53%-át teszi ki a bruttó hazai összterméknek.¹¹ Ezt jól mutatja, Szaúd-Arábia privát szektora, melyben a nagy vállalatok tevékenységüket leginkább a szolgáltatásba végzik. A többi országban ez a szám 50% alatt mozog.

---

¹¹ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

Szaúd-Arábia foglalkoztatottsága gazdasági ágazat szerint
(2.ábra)

(2. ábra: forrás: ENSZ statisztikák)

Az ábra vizsgálatát követően, jól kivehető, hogy Szaúd-Arábiában már 2014-ben a munkaerő több mint 70%-a a szolgáltató szektorban dolgozott. A mezőgazdasági szektor kevesebb, mint 5%-os munkaerő részesedéséből szintén következtethetünk az ágazat hiányosságaira. Az ipar, a munkaerőpiac közel negyedét köti le, ami nem mondható jelentősnek, annak ellenére, hogy az ország bevételi forrásait az

iparra, leginkább az olajiparra alapozza. Ebből kiindulva megállapíthatjuk, hogy ez a szektor tőke-intenzív elveken alapszik, nagyobb mennyiségű munkaerőt nem igényel az iparág.

Nagyobb konzekvenciát vonhatunk le a foglalkoztatottság gazdasági ágazat szerinti megoszlásáról. Ebben a mérőszámban jelentősen a szolgáltatásokban dolgoznak a legtöbben. Ez az ág az Egyesült Arab Emírségekben dolgozók 75%, Szaúd-Arábiában 71%, míg Katarban és Iránban jóval kevesebb 40-50% körül mozog.¹²¹³¹⁴ Szaúd-Arábia jelenleg 11 millió vendégmunkásnak ad otthont, melynek nagy része a szolgáltatás szektorban dolgozik. Az Emírségek vezető szerepe, ebben a mérőszámban főleg a turizmusnak köszönhető, amelyet jól mutat, hogy 2016-ban, ez a szektor majdnem 19 milliárd dollárral járult hozzá a GDP-hez, ami 5,2%-ot jelentett. Jelenlegi előrejelzések szerint ez szám 2017-2027 között évi 5,1%-os növekedést fog produkálni, így emelve a szolgáltatás szektor fontosságát. Szaúd-Arábia GDP-jéhez közvetlenül 3,3%-ban azaz 21 milliárd dollárral járult hozzá a turizmus. A környék országai közül kiemelkedik az Emírségek, a diverzifikált befektetéseket tekintve. A terciér szektorban nyújtott

¹² Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>

¹³ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>

¹⁴ Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

teljesítményük világviszonylatban is említésre méltó. Az utazás, turizmus és pénzügyi szolgáltatások vezető szerepet játszanak az ország gazdaságában. A jelenlegi előrejelzések szerint 2030-ig biztosan vezető ágak maradnak az Emírségekben. Irán harmadlagos szektorának fejlődése az 1990-es évekhez köthető. Ekkor a gazdasági liberalizációnak köszönhetően, Irán GDP-jének több mint két-ötödét költötte a szolgáltatás szektor fejlesztésére. Az országban történő városiasodás is ennek köszönheti gyors terjeszkedését.

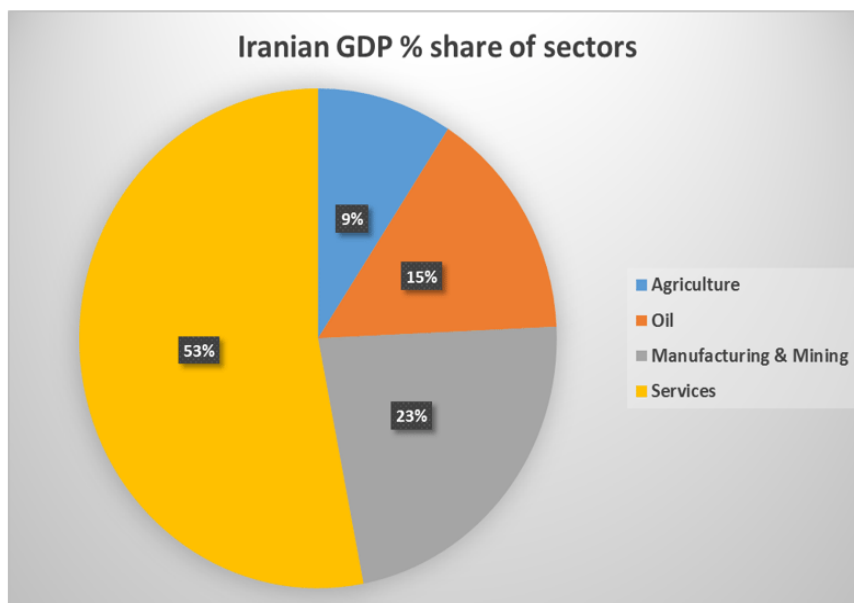
2.2. Mezőgazdaság¹⁵

Az Arab-félsziget országainak mezőgazdasági szektora járul a legkevésbé hozzá a GDP növekedéséhez, ez főleg a föld minőségére vezethető vissza, hisz a sivatagi homok alkalmatlan mezőgazdasági felhasználásra. Azon szűk területeket, melyen termelés végeznek leginkább a sótalánításból származó édes vízi öntözésnek köszönhetik. Az Egyesült Arab Emírségekben és Katarban a mezőgazdasági szektor a GDP kevesebb, mint 1%-át teszi ki, Szaúd-Arábiában ez az arány 3% körül mozog, a térség viszonyaihoz képest kiemelkedik Irán a maga majdnem 10%-ával. A két kisebb ország által kínált termékek között leginkább datolyát, dinnyét, zöldség gyümölcsöt és halat találunk. Szaúdiak többnyire búzát, árpát, répát, citrus gyümölcsöket termesztenek, valamint tejet és tojást állítanak elő. Irán mezőgazdasága valamivel színesebb, legfőbb termékeik pedig: a fehér rizs, gabonafélék, cékla, dió, és pamut.

---

¹⁵ A fejezet forrásaként a <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> és <https://atlas.media.mit.edu/en> oldalt használtam

Iráni GDP megoszlása gazdasági szektorok szerint (3.ábra)

(3.ábra: Forrás: eia.gov ország analízis alapján feldolgozott adatok)

Az iráni mezőgazdaság a térségben kiemelkedőnek számít. 2016-ban az ország bruttó hazai össztermékének majdnem 10%-át adta a mezőgazdaság, ami leginkább a kevésbé fejlett országrészeknek

köszönhetnek. Összehasonlítva az öböl többi országával, tisztán kivehető, hogy az iparosodás nagyobb szereppel bír az adott gazdaságok számára. Ennél fogva pl. Szaúd-Arábia vagy az Egyesült Arab Emírségek mezőgazdasági termékekből kiszolgáltatott módon, importra szorulnak. Ezt a nyersanyagok domináló szerepe mellett, magyarázhatjuk a termőföldek kihasználatlanságával is, ami még Iránt is érinti annak ellenére, hogy nagyobb figyelmet fordít erre a szektorra. Ezekben az országokban a legjelentősebb mezőgazdasági problémát a megfelelő vízellátás okozza, aminél fogva kevesebb figyelmet fordítanak egy önmagában rendkívül vízigényes szektorra. A szaúdiak ennek ellenére, számos kormányzati programmal kívánják támogatni ezt a szegmenst, mint pl.: SAAB (Saud Arabian Agriculture Bank). Törekvések folynak az Emírségekben is, ahol tendenciát megfigyelve, 1971 és 2011 között 31000 farm jött létre, összesen 105,000 hektárnyi területen.¹⁶

Könnyen következtethetünk ezekből a számokból, hogy mezőgazdasági termékekből és a mindennapi ellátáshoz szükséges alapanyagokból importra szorulnak ezek az országok. A térség, vezető problémájaként emelhetjük ki a vízgazdálkodást. Az Egyesült Arab Emírségek a világ egyik legszegényebb országa, ami az ivóvíz készletetek illeti, mégis az egy főre jutó vízfelhasználás itt a legnagyobb, ami kb. 550 liter víz /fő naponta. Ezért a

¹⁶ Forrás: <https://government.ae/en/information-and-services/environment-and-energy/agriculture-sector>

kormány drasztikus lépéseket tett annak érdekében, hogy csökkentsék a fogyasztást. Új öntözési rendszert vezettek be, ami 35%-al csökkenti a fogyasztást az eddig rendszerhez képest, és kiszorították a magas vízigényű növények termesztését. Fontosnak tartják az újrahasznosítható szennyvíz kihasználását, ami pl.: Abu-Dhabiban 600 millió m³ vizet jelent évente, amiből csak kb. 350 millió m³-t hasznosítanak újra. A magas vízfelhasználás, és rendkívül költséges víz biztosítása szintén jellemző Katarra és Szaúd-Arábiára. Itt jöhet képbe Magyarország szerepe, ugyanis az említett országok és hazánk közötti külgazdasági és vízgazdálkodási kapcsolatok egyre komolyabb méreteket öltenek. A hazai természetes vízforrások megoldást nyújthatnak az arab országok vízkészletbeli problémáikra, ami ebben az esetben a tőkekitétel párosulna, és magyarországi infrastruktúrafejlesztés által jutnának biztos vízellátáshoz.

2.3. Ipar¹⁷

Nem túlzás kijelenteni, hogy iparra alapozott országokról beszélhetünk, ezt jól mutatja, hogy bruttó hazai össztermékük 50%-át az ipar teszi ki. Egyedül Irán esetében vehetünk észre különbséget ahol csupán ez a mutató 35%-os. Nem csupán az olajiparra támaszkodó szektorról beszélünk, hanem egy magas színvonalon működő ágazat meglétét vehetjük észre. Az Emírségek a kőolaj ipar mellett, a cement, alumínium és műtrágyagyártásban is jól teljesít. Szaúd-Arábia, nyersolaj előállításban vezető szerepe mellett, kereskedelmi hajó és repülőgép javításban is érdekelt. Katar világelső a folyékony földgáz exportban, valamint iparában fontos szerepet játszik a műtrágya és ammónia előállítás. A térség iparára jellemző, az úgynevezett vámszabad területek létrehozása, ami megkönnyíti a külföldi vállalatok működési tevékenységét.

Elsőként nézzük meg Szaúd-Arábia vámmentes zónáinak felépítését. Alapvetően két fajta zónát különböztetünk meg, az iparit és a gazdasági szabad zónát. Mindkét zóna a külföldi cégek tevékenységét és gazdasági működését könnyítik meg a szaúdi királyságban. Az ipari zónák létrehozása az 1980-as évekig nyúlik vissza, míg a gazdasági zónák aktivitása csak 2000-es évektől indult és napjainkig fejlesztés alatt állnak. Jelenleg 28 ipari várossal számol Szaúd-Arábia, mely számos előnnyel kecsegtet. Alacsony kamatú hitelt nyújtanak, akár az alapító tőke 75%-áig felvehetik és akár 20 éves futamidőre is, valamint a nyersanyagokra és berendezésre teljes vámmentességet kapnak. Hasonlóan kedvező

---

¹⁷ A fejezet forrásaként a <https://atlas.media.mit.edu/en/>, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook> és <http://www.healyconsultants.com/> oldalt használtam segítségül.

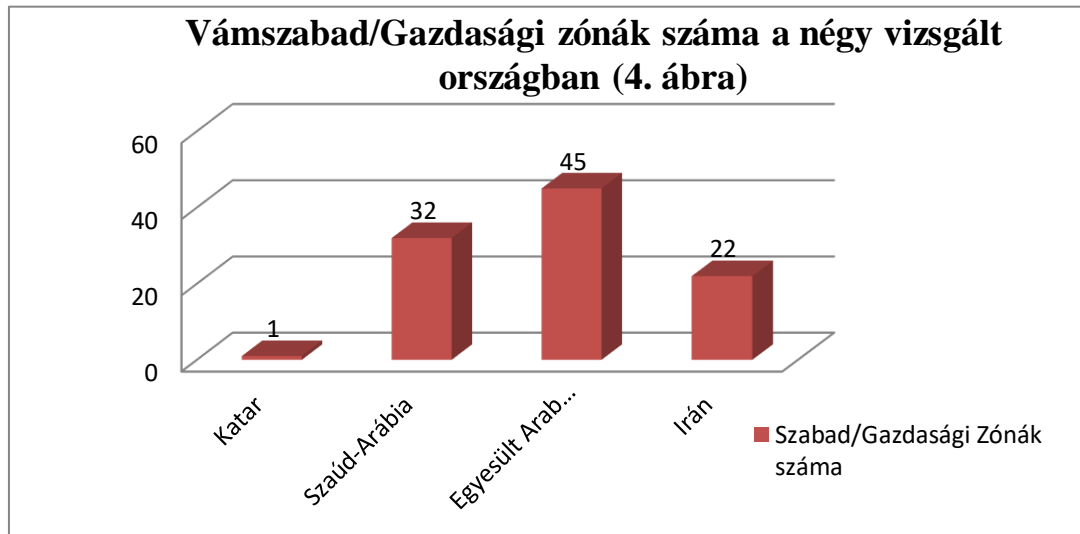
feltételeket biztosítanak a gazdasági szabad zónák, mint pl.: az adóalap csökkentése a képzésekre és fizetésre szánt összeggel, valamint szintén vámmentesség a gépekre és nyersanyagokra vonatkozóan. Ezek az úgynevezett gazdasági városok, ezekből a királyságban négy darab található: King Abdullah Economic City, Knowledge Economic City, Prince Abdulaziz Bin Mousaed Economic City, Jazan Economic City.

Katar esetében az ország egyetlen vámszabad zónája a Katar Tudományos és Technológiai Park, melynek célja, hogy a technológiát fejlesztő, szállító vagy kereskedő cégek számára vonzó legyen. A park számos előnyt garantál az ott lévők számára, így a területén elhelyezkedő cégek lehetnek 100%-ban külföldi tulajdonúak, és teljesen adómentesen működhetnek, mitöbb az áruk importja és exportja esetén sem kell vámot fizetniük. A vámszabad zónák területén számos világvállalat képviselteti magát, mint pl.: GE, Microsoft, Rolls-Royce, Shell, Vodafone vagy az ExxonMobil.

Az Egyesült Arab Emírség sikerének egyik alapköve a vámmentes területek létrehozása volt. Időben vélték felfedezni, hogy a konzervatív látásmód és szigorú szabályzás eltaszítja a nagy cégeket országuktól, ezért hozták létre ezeket a területeket, ahol már liberálisabb, befektetőbarát körülményeket biztosítottak a nagytőkések számára. Alapjait tekintve két típusú vállalatot különböztetünk meg. Az első a vámszabad zónás cég, ekkor két részvényes kell minimum, és a vámmentes zónás megalapítás, ahol elegendő egy részvényes. Az előnyök közé tartozik, hogy 100%-os külföldi tulajdon lehetséges, teljes import és export vámmentesség, teljes profit kivitel, társasági adómentesség akár 50 évre. Néhány hátrányos szempontot is számításba kell venniük az ott működő cégeknek. Üzleti tevékenységüket csak is szigorúan a vámszabad területen belül végezhetik, és kötelező módon helyiséget kell béreljenek, valamint működési engedélyt kiváltaniuk. A kormány ugyanakkor rendkívül intenzív módon végzi protekcionista belpolitikáját, ennek kiemelkedő bizonyítéka, hogy országon belüli üzleti tevékenység végzése esetén már nem lehet 100%-os külföldi tulajdonban az adott cég, mindenképpen be kell venni egy emírségi állampolgárt, aki legalább 51%-ban tulajdonos lesz.

Irán gazdasági zónáit két részre bonthatjuk. Az ország jelenleg 6 darab szabad kereskedelmi zónát üzemeltet, emellett pedig 16 speciális gazdasági területet tart fenn. Mindkét formáció gazdasági és kereskedelmi előnyökkel próbálja vonzóbbá tenni az országot a külföldi befektetők számára. A vámszabad zónákba fektetők számára 20 évnyi társasági adó mentességet, vízum nélküli belépést, vámkezelési illetékmentességet az

exportált nyersanyagokra, a félkész termékekre, és a gépekre, valamint földvásárlást biztosít a külföldiek számára.

(4. ábra: Healy Consultants Group adatai alapján saját készítésű diagram.)

A négy ország gazdasági illetve vámmentes zónáinak összehasonlításánál jól láthatjuk, hogy az Egyesült Arab Emírségek nem csak az ország lakosságához és méretéhez képest, hanem abszolút értékben is jóval kiemelkedik a térség többi gazdaságához viszonyítva. A számos vámmentes zóna létrehozás elősegíti a külföldi működő tőke áramlását az országba, ezáltal a világ nagy vállalatainak befektetői kedvére próbálnak pozitív hatással lenni. Az első ilyen területet majdnem 40 éve hozták létre, ezzel is tudatosan építve a gazdaság biztos fejlődését. Azóta nagyban hozzájárulnak ezek a területek egy olajmentes gazdaság létrehozásához. A szaúdi törekvések is jelentősek a térségben, egy új és innovatív Szaúd-Arábia kialakításához ezek a zónák elengedhetetlenek, egyfajta alapkőként funkcionálnak a liberálisabb és gazdaságilag stabilabb lábón álló királyságban. Katar esetében csak egy darab szabad kereskedelmi területről beszélhetünk, ugyanakkor az ország méreténél fogva elegendő kapacitással bír az érkező befektetők kiszolgálására. Irán jelenleg 22 db zónával rendelkezik, ugyanakkor a jelenlegi vezetés jól felismerte, az öböl többi országának vámmentes zónákban elért sikereit, így folyamatosan bővítik a gazdasági területek számát. Az ország egyik legnagyobb problémája a kiaknázatlan források mellett az erős tőkehiány, melyre az ilyen típusú megoldások hosszútávon is megoldást jelenthetnek, mivel igen nagy mennyiségű külföldi tőke áramolhat az országba.

Szekunder szektor kiemelkedő módon teljesítő ágazata az építő ipar. Ez nagyban igaz az arab országokra, ahol ez az ágazat világviszonylatban is nagy szerepet tölt be. Az olaj alapú országok esetében mentsvárként használják ki az építkezés és fejlesztés nyújtotta lehetőségeket. Az egyre liberálisabb döntéseknek köszönhetően Szaúd-Arábiában jelenleg több mint 4700 aktívan futó projekt van, ami meghaladja a 800 milliárd dolláros összeget.¹⁸ Még nagyobb léptekben emelkednek ki ezek a számok az Egyesült Arab Emírségekben, ahol több mint 7000 meghatározhatatlan státuszú, de folyamatban lévő építkezést találunk.¹⁹ Katar, mint a 2022-es FIFA világbajnokság házigazdája szintén nagy összegeket szán az építőiparra, a tervek szerint hozzávetőlegesen 275 milliárd dollár értékben a világbajnokság megkezdéséig. Jogosan merül fel bennünk a kérdés, hogy az építőipar óriási léptei milyen hatással lesznek az Arab-félszigetre a jövőre nézve?

3. Külpolitika

3.1. Magyar kapcsolatok a térséggel

Magyarország legfontosabb gazdasági és diplomáciai kapcsolatai egészen a 2008-as válságig leginkább európai országok voltak. Ezen változtatott, az első Orbán-kormány, a válságból való kitörést leginkább a kelet felé való nyitásban látta. Túlnyomó részben Oroszország, India, Kína, Közép-Ázsia és az Arab-félsziget felé kezdett közeledni országunk külpolitikája. Ezen országok közül, a magyar-öböl menti országok gazdasági és diplomáciai kapcsolatait fogom elemezni részletesen.

Az elmúlt időszakra jellemző volt az intenzív nyitás az arab államok irányába, hazánk mégis a válság utána szállt be ebbe a versenybe, és 2014-ig rengeteget javított helyzetén. Annak ellenére, hogy a menekültválságot a kormány külön kezeli a gazdasági kapcsolatoktól, a 2012-es és 2014-es magyar-arab gazdasági fórum után egy újabb fórum napjainkba csekély eséllyel jöhet létre.

Az Arab-félsziget államai már számolnak azzal, hogy kőolaj illetve gáz készleteik véges számban állnak rendelkezésre, így igyekeznek diverzifikálni befektetéseiket, törekedve a teljesen természeti kincsektől mentes, stabil gazdasági alap megteremtésére. Az olajárak világpiaci árának csökkenése ezt a folyamatot még inkább sürgeti, így még nagyobb előnyt élvez más gazdasági ágak felvirágoztatása. Elöljáró példa lehet az Egyesült Arab Emírségek jelenleg helyzete, amiről elmondhatjuk, hogy napjainkban leginkább a térség

---

¹⁸ Forrás: http://www.tradearabia.com/news/CONS_333348.html

¹⁹ Forrás: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-20/u-a-e-developers-emaar-aldar-plan-8-billion-in-joint-projects>

kereskedelmi és turisztikai központjává nőtte ki magát, emellett erős hangsúlyt fektetve a megújuló energia beruházásokra.

Katar a közlekedési és a sportszektor fejlesztésére koncentrál, és erőteljesen készül 2022-re, a labdarúgó-világbajnokság megszervezésére.

Kuvait a régió pénzügyi központjának a szerepére tör, s egy új üzleti centrumot (Silk Cityt) hoz létre potom 100 milliárd dollárból.²⁰ Bahrein fejlett kommunikációs és közlekedési infrastruktúrájának köszönhetően már most számos nemzetközi cég székhelye. Itt elsősorban a termelőszektort és az alumíniumipart erősítéék.

A magyar vállalatok legfőbb szerepe az arab államokban leginkább gazdaság fejlesztő tervek megvalósulásában merülhet ki. A hosszú távú együttműködés fontos szegmensei lehetnek pl.: turizmus, energiaellátás, egészségügy, mezőgazdaság, vízgazdálkodás. Ez azt jelenti, hogy hazai termelőknek folyamatos piacuk lenne, míg az arabok számára pedig biztos lakossági víz illetve élelmiszerellátást teremtene.

3.2. Magyarok az arab piacon²¹

A Szentkirályi megkezdte szállítását Szaúd-Arábiába, ahol leginkább szupermarketek és magas színvonalú szállodákban fogják forgalmazni a márkát. A magyar víz Kuvaitban, az Egyesült Arab Emírségekben és Bahreinben már hamarabb betört a piacra.

A biztosítóberendezések és gázérzékelő rendszerekkel foglalkozó, hazai piacon vezető Műszer Automatika Kft. 2007-ben kapott megbízást, hogy kivegye részét az iraki vasúttervezési projektekből, és ezzel egy időben nyitották meg első irodájukat Irakban.

A 77 Elektronika Zrt. orvos diagnosztikai eszközei már az arab országokban is elérhetővé váltak.

Az Insomnia Middle East egy teljes mértékben magyar tulajdonú kommunikációs ügynökség, amit már hat éve bejegyeztek Bahreinben, és nemrég kapta meg jogait egy katarai és ománi kereskedőház megnyitására.

Az Akusztika Kft. 2013 óta aktív a katarai piacon. QatarRail Underground Project több munkáját is ők végezték, valamint a Dohai Állatkertben is végezték felújítási munkákat

---

²⁰ Forrás: <https://www.dailysabah.com/business/2017/03/09/kuwaits-silk-city-project-expected-to-top-100b>

²¹ A fejezet forrásaként részben <http://www.piacessprofit.hu/gazdasag/arab-toke-magyarorszagon-folyik-a-lassu-epitkezes/> cikk szolgált.

PORR-Qatar felkérte a céget a metróhálózat építésében, és mára megalapult az Akusztika Environmental Doha WLL. közös vállalat.²²

A Quadron Kibervédelmi Kft. már jó ideje végzi az IT szektort érintő kiberbiztonsági tevékenységét Kuvaitban, melyet további együttműködések fognak követni, reményeik szerint terjeszkedni fognak a közel-keleti piacon.²³

Magyar diplomaták szerint az arab térséggel való kapcsolatserkentésben nagy szerepet játszik a hetvenes, nyolcvanas években Magyarországon tanult, azóta komoly gazdasági és üzleti szerepet betöltő arab származású üzletemberek jelenléte.

A rendszerváltás előtt már létező Technical Scientific Cooperation szervezet, már ekkora tevékeny volt.

Az állam ezen keresztül közvetített ki mérnököket, oktatókat, építészeket a „baráti” kormánnyal rendelkező országok – Szíria, Irak, Jemen, Algéria, Egyiptom – számára, és ugyanezen az intézményrendszeren keresztül jöttek arab és ázsiai hallgatók magyar egyetemekre.

3.3. Az elmúlt évek legfontosabb eseményei

3.3.1. Kuvait²⁴

2016 januárjában tett látogatást Kuvaitban, Szabó László a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) államtitkára. Az államtitkár két napot töltött a közel-keleti országban, a megbeszéléseken túl a Magyar Vízumközpontot is megnyitotta. Szabó László szerint a központ megnyitása pozitív hatással lehet gazdasági kapcsolatokra és a turizmusra egyaránt, valamint fontos szerepet játszhat a helyiek körében a magyar vízum, hiszen ez által schengeni vízumhoz jutnak. Jamal Al Harbi egészségügyi helyettes államtitkárral való tárgyalás után kijelenthetjük, hogy magas az érdeklődés a magyarországi rehabilitációs programok iránt. Ez év márciusában hazánkba érkező kuvaiti delegáció magyar egészségügyi intézmények látogatását tervezi annak érdekében, hogy azok megfelelő színvonalat képviselnek-e a kuvaiti állampolgárok számára.

Hamed Mohammed Al-Azmi felsőoktatási államtitkárral való találkozó után a magyar kormány, a Stipendium Hungaricum programon keresztül 20 helyet biztosít kuvaiti

---

²² Forrás: http://akusztikakft.hu/sites/default/files/pdf/referencialista_20150914.pdf

²³Forrás: <http://www.quadron.hu/>

²⁴ Az alfejezet fejezet forrása: <http://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/parlament-allamtitkarsag/hirek/hosszu-tavon-fellendulhetnek-a-kuvaiti-magyar-kereskedelmi-kapcsolatok>

diákoknak a Magyarországon való tanulásra. A kuvaiti diákok elsősorban az orvostudomány, a mérnöki, valamint a vízgazdálkodási szakok iránt érdeklődnek. Emellett a találkozón a kuvaiti fél részéről komoly érdeklődés mutatkozott a magyar megoldásokra a vízgazdálkodás terén, valamint, a Budapesti Műszaki Egyetem és a Fővárosi Vízművek által közösen indított vízgazdálkodási szakok iránt.

3.3.2. Szaúd-Arábia²⁵

Szabó László kuvaiti kiutazását követően, 2016 februárjában tett két napos látogatást Rijádba, ahol a szaúdi élelmiszer- és gyógyszerügyi hatóság ügyvezető elnökével Mohammed bin Abdulrahman Al-Mesallal-al találkozott, és a magyar marhahús piaci helyzetéről, valamint a jelenlegi akadályok elhárításáról tárgyaltak. A magyar delegáció megbeszélést tartott még Turki bin Szaúd bin Mohammad al-Szaúddal, az Abdel-Azíz Király Tudományos és Technológiai Központ elnökével, és az intézet vezetőségével.

A tudományos központban jelenleg 4 ezer tudós folytat kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységet, de a jövőben ezt a létszámot megpróbálják 12 ezer főre növelni, ezáltal szívesen vennék az együttműködést magyar tudósokkal egyaránt. Az intézet legfőbb kutatási területei közé tartozik a nanotechnológiai és ideggyógyászati fejlesztések, továbbá az orvostudományos fejlesztések mellett a kőolajipar kutatásokat is támogatják. Fontos kiemelni, hogy a központ a továbbiakban magyar egyetemekkel is szorosabbra tenné a kapcsolatot akár partneri viszonyt is kialakítva.

Szabó László szaúdi látogatása során akárcsak Kuvaitban, sort kerített Rijádban a Magyar Vízumközpont megnyitására, amellyel egy időben Dzsiddában és al-Hobarban is megnyílt egy-egy központ. Ezzel támogatva a helyi vízumok kiadásának könnyedségét, és növelve annak mennyiségét, amely tavalyi évben 2 ezer vízumot jelentett.

3.3.3. Egyesült Arab Emírségek

Magyar-dubai üzletfórumot rendeztek az Egyesült Arab Emírségekben, 2016 márciusában, amin részt vett Dunai Péter, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára és Hamad Buamim, a Dubai Kereskedelmi és Iparkamara elnöke. A fórumon továbbá részt vett Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter vezetésével kiutazó 35 fős üzleti delegáció. A fórum keretében megállapodás történt a nukleáris, légiforgalmi valamint

---

²⁵ Az alfejezet forrása: <http://www.kormany.hu/hu/kulgazdasagi-es-kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/szaud-arabia-izgalmas-exportlehetosegeket-jelenthet-magyarorszagnak>

élelmiszeripari témákat érintő kérdésekben Magyarország és az Egyesült Arab Emírségek között. Egy magyar vállalat a Köröstej Kft 22 millió dolláros üzletet kötött három emírségi vevővel tejipar termékekre vonatkozóan. Fontos megemlíteni az Eximbank által nyitott több mint 400 millió dolláros hitelkeretet, amit a vállalkozások finanszírozására hoztak létre.²⁶

Az emírségek magyarországi beruházásaival kapcsolatban Szijjártó Péter beszámolt arról, hogy találkozott az Emirates légitársaság elnök-vezérigazgatójával, Ahmed bin Szaid al-Maktummal. Az Emirates - amely naponta közlekedtet járatokat Budapestre - már működtet a magyar fővárosban egy szolgáltató központot, amely jövőre 300 főre bővül, és a dubai után ez lesz a második legnagyobb szolgáltató központja a világon.

Érdeemes megemlíteni az emírségek kormányának kérelmét miszerint, igényt tartanak az úgynevezett ötödik repülési jogra Budapestről, hogy az általuk választott emírségi légitársaság ne csak emírségi úti célokat üzemeltethessen, vagyis újra indulhatna Budapestről transzatlanti járat.²⁷

Az Emírségekkel való jó kapcsolat ápolása, mindenképpen virágzó együttműködést eredményezhet. Hazai vállalatok számára, a 2020-ban Dubaiban rendezésre kerülő World Expo, szintén rengeteg lehetőséget rejthet.

3.3.4. Katar²⁸

2013-ban járt magyar külügyminiszter Katarban és számolt be arról, hogy az elmúlt egy év során több mint 20 millió dollárral nőtt a kereskedelmi forgalom a két ország között, de a továbbiakban nagyobb ütemi fejlődés várható, köszönhetően a számos kiaknázatlan lehetőségnek, ami a gazdasági kapcsolatot illeti. Ilyen például a katarai nemzeti fejlesztési alap, amely 2016-ig hozzávetőleg 60 milliárd dolláros költségvetéssel dolgozott, ebben a magyar cégek leginkább kommunikációs, fejlesztési, egészségügyi és vasútépítési szempontból lehetnek érdekeltek. Katar továbbá nyitott lenne Magyarországgal egy mezőgazdasági, leginkább baromfi, bányászati és szarvasmarha tenyésztési, búzatermesztés és agrárügyi együttműködésre is.

---

²⁶ Forrás: <http://www.mkik.hu/hu/magyar-kereskedelmi-es-iparkamara/cikkek/egyuttmukodes-a-dubai-kereskedelmi-es-iparkamaraval-a-reszletekert-kattintson-a-kepre-89623>

²⁷ Forrás: <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-concludes-nuclear-and-business-agreements-in-uae>

²⁸ A fejezet forrás: https://index.hu/gazdasag/2013/01/28/katar_a_magyar_energiabiztonsag_jovoje/

A két ország tárgyalást folytatott a 2022-es katari labdarugó-világbajnokság előkészületi munkáiról valamint arról, hogy hazánk, hogyan tudna a fogadó ország segítségére lenni.

3.3.5. Irán²⁹³⁰

Orbán Viktor 2015 novemberében látogatott az iráni fővárosba, Teheránba. Orbán Viktor közölte, hogy jelenleg több mint ezer iráni diák tanul Magyarországon, és hozzátette, ők lehetnek a jövő jó iráni-magyar kapcsolatok alapjai, és mindenképpen a kapcsolatok mélyítését helyezte központba.

Esak Dzsahangiri alelnök szerint az elmúlt időszak gazdasági és kereskedelmi kapcsolata nem volt sikeresnek nevezhető, ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy a lehetőséget adottak és az iráni kormány nyitott az együttműködésre. Az együttműködés fő területeként emelte ki az energetikát és a mezőgazdaságot, valamint tudományos közös munkát. Magyar kormányfő továbbá kijelentette, hogy Magyarország az iráni nukleáris programban is részt venne. 2017-re megnyílt Teheránban az Magyar Nemzeti Kereskedőház. Szintén 2017 elején írt alá energetikai együttműködést hazánk miniszterelnöke az iráni gazdasági és pénzügyminiszterrel.

3.4. Arab működő tőke hazánkban

Az arabok működő tőkeáramlás hazánkban a szállodaiiparban hagy leginkább nyomot, a jelenlegi helyzet szerint ígéretes lehetőséget látnak a hazai szállodákban a közel-keleti befektetők. Az ománi állam 2011-ben vásárolta meg a Lánchíd pesti hídfőjénél álló Gresham-palotát, a budapesti Zara hotelek pedig jordániai tulajdon alatt állnak, üzemeltetőjük ugyanis Mazen al-Ramahi jordániai üzletember. Az Erzsébet téri Le Mérideien szálloda az az Al Habtoor Group tulajdonában áll, akik a dubai Burj Al Arab szállodát építették. Két évvel később a cégcsoport tulajdonába került az InterContinental Budapest Hotel is. Az ötcsillagos szálló korábbi tulajdonosa Tufik Abukhater libanoni üzletember volt. Az Al Habtoor-csoport augusztusban újabb ingatlanos céget alapított 300 millió forint törzstőkével: az Al Habtoor Overseas a hazai hotelek működtetésével és tulajdonlásával foglalkozó cégeként jelenik meg a piacon.

---

²⁹ Forrás: http://hvg.hu/gazdasag/20151130_Orban_reszt_akar_venni_az_irani_atomprogr

³⁰Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/uj-korszak-kezdodik-a-magyar-irani-kapcsolatokban>

3.5. Összegzés

Napjainkra megállapítható, hogy az Arab-öböl menti és környéki arab országokkal hazánk megbízható stabil kapcsolatot ápol. Budapesten többek között található Iráni Iszlám Köztársaság Nagykövetség, Katari Állam Nagykövetsége, Szaúd-Arábiai Királyság Nagykövetsége, Egyiptomi Arab Köztársaság Nagykövetsége. Továbbá található magyar nagykövetség az Egyesült Arab Emírségekben, Szaúd-Arábiában, Egyiptomban, Iránban, Jordániában, Kuvaitban valamint konzuli szolgálat Irakban.³¹

Összességében elmondhatjuk, hogy a következő évtizedben a világban betöltött kulturális, gazdasági, politikai és kereskedelmi befolyása az arab országoknak egyre nagyobb hangsúllyal bír. A magyar kormány külpolitikája jó irányt mutathat a számos lehetőséget rejtő Arab-félsziget előnyeinek kiaknázásra. Ezen országokkal elmélyített diplomáciai és gazdasági kapcsolat hosszútávon kamatozó együttműködést eredményezhet. A hazai termelőknek biztosított felvásárló piac az élelmiszeripar és mezőgazdaság terén, az arab tőke behozatal és befektetés, valamint a közös fejlesztések és kutatások mind hazánk fejlődésének szerves részévé válik. A közös cél segít a kulturális és vallási ellentétek leküzdésében és hozzájárul, a kölcsönös előnyök megteremtéséhez.

3.6. Világban betöltött szerepek

A világban betöltött szerepüket tekintve az öböl menti országok befolyása nem tekinthető elhanyagolhatónak, mi több egyre nagyobb befolyással bírnak globális szinten. Nem csupán nyersanyag készleteiknek köszönhetik hatalmukat, napjainkra érdemes számolni az öböl országainak demográfiai növekedésével is. Az általam leginkább vizsgált négy ország népessége az elmúlt 60 évben rendkívül növekedésen ment keresztül, ami szintén elősegítette nemzetközi érdekeik érvényesítését.³²

3.6.1. Az arab országok a világban³³

Földrajzi elhelyezkedésük nem csupán ásványi kincsekkel látták el az öböl menti országokat, hanem bátran kijelenthetjük, hogy kereskedelmi és stratégiai szempontból is kiváló helyen fekszenek. Ázsiával szinte közvetlen kapcsolatba vannak, ami a

³¹ Forrás: <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/kovetsegek-konzulatusok>

³²Forrás: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2016&locations=QA-SA-IR-AE&start=1960&view=chart>

³³ A fejezet forrásaként a <https://atlas.media.mit.edu/en/> oldal adatai szolgáltak.

munkaerőpiacon és a külgazdasági kapcsolatok terén is megmutatkozik. A másik oldalról nézve Európa is könnyen áthidalható távolságra húzódik, így kereskedelmi és együttműködési aspektusból tekintve adottak a lehetőségek. Szaúd-Arábia exportjának 65%-át Ázsia felé, 12-12%-át pedig az USA és az EU irányába végzi. Ázsiából Kína és India emelkedik ki, ahova a szaúdiak nem meglepő módon döntő többségben nyersolajat exportálnak. Az Egyesült Arab Emírségek és Katar megegyeznek abban, hogy India kiemelkedő export célhely, mégis Katar legnagyobb export partnere Japán. Import szempontból már egyértelmű képet kapunk ugyanis a felsorolt országok mindegyikének legnagyobb importőre Kína, amely legfőképpen textiliát és gépeket importál az Arab-öbölbe.

3.6.2. OPEC³⁴

A Kőolaj-exportáló Országok Szervezetének (angolul: Organization of The Petroleum Exporting Countries), 12 tagállamából, 5 az Arab-öböl menti országok egyike. Ide tartozik Irán, Kuvait, Egyesült Arab Emírségek, Katar és Szaúd-Arábia. 1960-ban alapították Bagdadban, Irak fővárosában. Az OPEC célja, hogy vezesse és koordinálja a tagországok olajkitermelését, valamint stabilisát és biztonságot vigyen az olajpiacra, annak érdekében, hogy gazdaságilag és hatékonyságot tekintve is stabilan kiszolgálja a megrendelőket. Az Arab-öböl menti országok közül a szaúdiak adják a kitermelés legnagyobb részét, majd ezt követi Irán. Az Opec konferenciáin a tagországok olaj miniszterei vannak jelen, és egy tag egy szavazattal rendelkezik, mégis Szaúd-Arábiának van vezető szerepe a szervezetben, ez főleg annak köszönhető, hogy ők termelik ki a legtöbb hordó olajt a szervezetben, ez 2017-ben számszerűsítve több mint 10 millió hordó olajt jelentett naponta. Ugyanakkor ezen a listán Kuvait, az Emírségek és Irán is előkelő helyet foglal el.

---

³⁴ Fejezet forrásaként http://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm , <https://www.portfolio.hu/vallalatok/hivatalos-megszuletett-az-opec-megallapodas.240756.html>, http://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm oldalakat használtam.

2016 április kőolaj termelés ezer hordó/nap (5.ábra)

April 2016 OPEC Crude Oil Production ('000s Bbl/d)					
Country	April Prod	Capacity	% Use	Spare Capacity	% Total Spare Cap
Algeria	1,100	1,150	95.7%	50	1.5%
Angola	1,800	1,870	96.3%	70	2.0%
Ecuador	555	555	100.0%	0	0.0%
Indonesia	722	722	100.0%	0	0.0%
Iran	3,500	4,000	87.5%	500	14.5%
Iraq	4,310	4,450	96.9%	140	4.1%
Kuwait	2,900	3,000	96.7%	100	2.9%
Libya	310	780	39.7%	470	13.7%
Nigeria	1,690	2,200	76.8%	510	14.8%
Qatar	670	780	85.9%	110	3.2%
Saudi Arabia	10,270	11,500	89.3%	1230	35.8%
U.A.E.	2,950	3,150	93.7%	200	5.8%
Venezuela	2,440	2,500	97.6%	60	1.7%
TOTAL	33,217	36,657	90.6%	3440	100.0%

Source: Bloomberg, NGI's Shale Daily calculations

(5.ábra Forrás: Az NGI Shale Daily számolása alapján)

2016 második negyedévének elején a kitermelést tekintve Szaúd-Arábia vezető szerepe megkérdőjelezhetetlen. A teljes termelés több mint 30%-át adták a szaúdiak, úgy hogy kapacitásuk csupán 89,3%-át használták ki. Az általam vizsgált négy ország mindegyike fontos pozíciót tölt be a szervezetben, hiszen például Irán harmadik legnagyobb kitermelő, az Egyesült Arab Emírségek és Kuvait negyedik illetve ötödik helyet érik el a listán. Fontos kiemelni, hogy mindkét ország kapacitásának magas hányadát használja ki, így mindketten több mint 90%-os hatékonysággal termelnek.

2016-ban döntöttek arról, hogy egységesen csökkenteniük kell a napi olajkitermelés mennyiségét, ezzel is stabilizálva az olajárát. A kitermelés csökkentése hozzájárul az olajár egyensúlyának kialakulásához, megakadályozva ezzel az ár csökkentését. Annak ellenére, hogy nem tag, Oroszország szerepét is bevonták a csökkentésbe, és ragaszkodtak ahhoz, hogy járuljon hozzá az erőfeszítésekhez. Az orosz energiaügyi miniszter jelezte, hogy napi 300 ezer hordós csökkentéssel kívánják támogatni a kezdeményezést. A legnagyobb mértékben Szaúd-Arábia vette ki a részét a maga 500 ezer hordós csökkentésével, majd Irán, aki napi 200 ezer hordóval kevesebb olaj kitermelését vállalta magára. A döntés alapján naponta maximum 32,5 millió hordó olajt termelhet ki az OPEC és ezt legalább 6 hónapon keresztül kell tartaniuk, majd lehetőség szerint meghosszabbításra kerül a döntés.³⁵

³⁵ Forrás: <https://www.forbes.com/sites/ellenwald/2017/11/29/november-2017-opec-meeting-preview/#2fa9fe7d6222>

3.6.3. Öböl Menti Együtműködési Tanács

A tanácsot 1981-ben alapították, és egy fajta közös piacként működik. Tagjai: Kuvait, Bahrein, Katar, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek, Omán. Célja a tagállamok közötti, integráció elmélyítése, és gazdasági pénzügyi együttműködés elősegítése valamint egy potenciális közös piac esetleg valuta bevezetése. Az együttműködés a külpolitikát, pénzügyi rendszereket, védelmi politikát, oktatást, kőolaj kitermelést, kereskedelmet is fedli le többek között. A tanács 2015-től vezette be a vámuniót, amely megalapozta a gazdasági együttműködések elmélyülését. 2017-es döntés alapján, 2018. január elsejétől vezette be az áfát az Egyesült Arab Emírségek és Szaúd-Arábia egyaránt. A térség többi országai várhatóan később csatlakozik, az év második felében. Az emírségek 5%-os áfa kulcsot vezetett be, melyhez tartozó feladatok ellátásért a pénzügyminisztériumhoz tartozó adóhatóság végez. Mégis a GCC (Gulf Cooperation Council) tavalyi évének legnagyobb eseménye Katar blokád alá helyezése volt.

Az alapvető belső konfliktus mindig is jellemezte Katar viszonyát a többi szunnita országgal, de ennyire sose fajult el ez a feszültség. Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek vezetésével több ország blokád alá próbálta venni Katart. A probléma forrása abból eredt, hogy úgy vélték Katar szélsőséges csoportokat támogat, és különös jó viszonyt ápol Iránnal, ami a térség stabilitását veszélyezteti. A kezdeményezéshez csatlakozott Bahrein, Egyiptom, Líbia, valamint a Fülöp- Szigetek is jelezte, hogy nem küld több vendégmunkást Katarba. A blokád eredményeképpen, a szaúdiak teljes határárt rendelték el, így nehezítve Katar élelmiszer ellátását, valamint minden kapcsolatot megszüntettek Dohával. Légiközlekedés leállítás, és a diplomaták hazahívás eltörpülő következménynek mondható, kimagasló törekvésként az Öböl Menti Együtműködési Tanácsból való kizárás nevezhető, ami végül nem valósult meg.

4. Az nyersanyagok szerepe a térségben

A 2016-os statisztikák szerint, Földünk nyersolaj készleteinek, több mint 50% még a Közel-Kelet országaiban található, ami kb. 800 milliárd hordót jelent.³⁶ Hiba lenne, nem észrevenni, hogy a környék országai számára, rendkívül fontos szereppel rendelkezik felszínre még nem hozott kőolaj készletek megléte. Számos mutatót vizsgálva, pontos képet kapunk arról, hogy a közel múlt mutatói hogyan változtak napjainkig. A

---

³⁶Forrás: http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

legfontosabb gazdasági mutatók közül, a GDP-t, az exportot, az FDI (külföldi működő tőkeáramlás).

4.1. Az nyersanyagok világszintű ára

A gazdaságban betöltött szereptől függetlenül elmondhatjuk, hogy az Arab-öbölben a különböző nyersanyagok világszintű árának ingadozása nagy befolyással bír. Leginkább a kőolajra igaz ez, ugyanakkor lévén két nagy földgáz kitermelő ország is van az öbölben így az sem számít elhanyagolhatónak. Globális szinten a kőolajra leginkább benchmark módon ható olaj nem más, mint az úgynevezett Brent olaj. Ez egy olajtípust testesít meg, amit az Északi-tengernél termelnek ki. Típusát tekintve édes olajfajta, ami alacsony kéntartalmára, és egyben könnyű, ami az alacsony sűrűségére utal. Emellett vannak még kiemelkedő olajtípusok, mint pl.: UAE Dubai Crude, West Texas Intermediate, OPEC Reference Basket. Ezek szintén nagy befolyással vannak az olaj világszintű árának változásaira. Számunkra a területi adottságok végett, az OPEC által számításba vett olajárak érdekesek, hisz a vizsgált országok olaj árait is magába foglalja. Az elmúlt tíz év árait és azok országonkénti hatásait figyelembe véve, részletesebb képet kapunk az olaj hatásának változásáról.

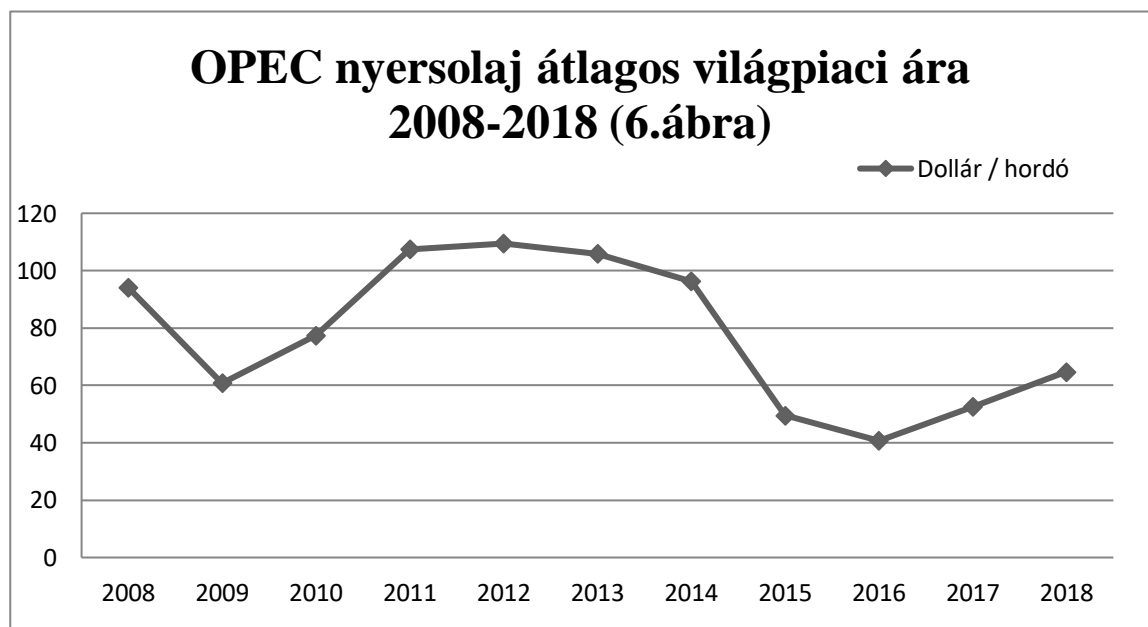
2008-ban az éves hordónkénti olajár 94,1 dollár volt, így ezt az évet nem sorolhatjuk az alacsony áru évek közé, mégis az ebben az évben bekövetkezett gazdasági világválság éreztette hatását az olajárakon is.³⁷ 2008 augusztusától kezdődően drasztikus módon elkezdtek csökkenni az olajárak, aminek eredményeképpen, decemberre majdnem harmadára esett a hordónkénti ár.³⁸ Megvizsgálva az Arab-öböl országainak gazdaságát, könnyen kijelenthetjük, hogy közel sem volt észrevehető az árak mozgása. Ebben az évben Szaúd-Arábia exportjának több mint 89%-át üzemanyagok tették ki, Katar esetében ez a szám 90% fölé volt, az iráni mutatók is 80% körül mozogtak. Üdítő kivételt tett a térségben az Egyesült Arab Emírségek, náluk csupán 49% volt az üzemanyaghoz köthető termékek aránya a teljes exporthoz viszonyítva. A válság hatásai azt eredményezték, hogy 2009-es átlagos olajár hordónként 60,4 dollárra csökkent, viszont az év második felét követően újabb emelkedés következett be, ami a 2010-es átlagárat 77 dollár fölé nyomta. A következő évben meglehetősen magas növekedés következett be, az olajárak 100

---

³⁷ Forrás: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-ope-crude-oil-prices-since-1960/>

³⁸ Forrás: <https://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=crude-oil&months=120>

dollárnál magasabbra rúgtak, és ez az öböl országainak gazdasági teljesítményén is nyomot hagyott. Katar, az Emírségek Szaúd-Arábia és Irán GDP-je is magas növekedésnek indult, amit nagy részben a magas piaci áraknak köszönhetnek, hisz ekkorra exportjuk nagy részét a nyersanyagokra alapozták. Markánsabb csökkenés 2014 elején indult meg, decemberre 60 dollárra csökkent egy hordó olaj ára, a mélypont 2015 januárjában következett be, amikor 47 dollár volt ez a mutató. Ennek eredményeképpen ebben az évben 49 dolláros átlag ára volt az olajnak, és tovább csökkenve 2016-ban épp, hogy elérte a 40 dollárt. Ennek a drasztikus árcsökkenést leginkább az OPEC országok túlzott olajkitermelésének köszönhetjük, hisz egyfajta túlkínálat alakult ki a piacon, ami lenyomta az olaj hordónkénti árát. A megoldás 2016 végére született meg, amikor is megszületett az OPEC megállapodás, ami korlátozta a napi kitermelés nagyságát, amit hozzávetőlegesen 32 millió hordó összteljesítményben állapítottak meg, és az OPEC-en kívüli országoktól is elvárták, hogy csökkentsék kitermelésüket. Ennek a megállapodásnak rögtönzött eredménye lett, hogy az olajárak 8%-al emelkedtek.³⁹ Napjainkra stabilizálódott a helyzet, és jelenlegi adatok szerint az első negyedévben 65 dollár körül mozog az olaj ára.

(6. ábra Forrás: Statista adatai alapján saját készítésű diagram)

³⁹ Forrás: <https://www.portfolio.hu/vallalatok/hivatalos-megszuletett-az-opec-megallapodas.240756.html>

A gazdasági válság hatásait jól mutatja, az ábra, hiszen drasztikus árcsökkenés következett be, amit viszonylag hamar követett történelmi csúcspont. Mely egészen 2014-ig tartott, és újabb meredek árzuhanás tette nehezzé az OPEC országok exportját. Az egységes termelésesökkentési nyilatkozat által sikerült elérni. 2018-ra vonatkozó várakozások szerint az olajár további növekedésen fog keresztül menni, ami leginkább az OPEC termelés csökkentő intézkedéseinek folytatásához, és a megugró keresletek miatt következhet be.⁴⁰ Napjainkban 71 dollár/hordó áron áll az OPEC nyersolaj ára, amit a szaúdiak 80-100 dolláros magasságba szeretnének emelni, melyet leginkább az egyre nagyobb potenciálnak számító ázsiai piac befolyásolhat.

4.2. Nyersanyag fontossága a térségben

Történelmi kitekintőből tisztán kivehető, hogy a térség nyersanyag készlete markánsan irányította az öböl országainak gazdasági útját. Ezek a készletek nem csak a régió gazdaságára voltak hatással, hanem felettébb befolyásolta pl.: a világpiaci árak alakulását, vagy a kitermelt mennyiség mértékét. A kiemelkedő nagyszámú kőolaj és cseppfolyós földgáz mezők nagyban hozzájárultak mai arculat kialakulásához, és négy kiemelkedő országot megvizsgálva minden mutató erre ad bizonyítékot. Közelebbről kerül megvizsgálásra a nyersanyagok, a GDP, a költségvetési bevételek, a foglalkoztatottság, a működő tőkeáramlás és az exportra tett hatásai, ezáltal kapjuk meg a pontos képet a térség helyzetéről.

Szaúd-Arábiát tekintve szinte nyilvánvalónak tűnik a kőolaj szerepe az ország gazdaságát illetően. A világ második legnagyobb készletével rendelkezik, és a második legnagyobb kitermelője, valamint első helyen áll a kőolaj exportőrök listáján. Alapjait tekintve az elmúlt 10 évet elemezve, reális következtetéseket tudunk levonni a kőolaj ipar adatai és az ország gazdasági mutatói között. A szaúdi állami bevételek 2017-ben még mindig 87%-ban az olajiparra támaszkodnak, ami nagyban utal arra, hogy egy esetleg olajár ingadozás mekkora veszélyt rejt magában az ország stabilitását tekintve. Bizakodásra ad okot, hogy a GDP csupán 42%-ban kötődik az olajipari teljesítményhez. A kitermelés és az kormányzati bevételek között szoros kapcsolatot vehetünk észre. 2008-as válságot követően az olajárak rohamosan csökkenni kezdtek, ami a termelést is csökkentette, ez pedig tökéletesen látszik az állami bevételekből. A válság utáni helyreállítás és egyben a

---

⁴⁰ Forrás: <https://www.portfolio.hu/vallalatok/energia/atomalku-miatt-aggodik-az-olajpiac-uj-csucson-az-arfolyam.4.283328.html>

kőolaj kimagasló ára a gazdaságban is megmutatta hatását, szinten teljes kiszolgáltatottság mellett rekord állami bevétel született 2012-ben, ami számszerűsítve több mint 300 milliárd dolláros bevételt jelentett.⁴¹ Ez a tendencia 2014-ben fordult meg, amikor a napi kőolajtermelés 10 millió hordó körül mozgott, ezzel ellentétben a bevételek drasztikus csökkenést kezdtek mutatni.⁴² Innentől kezdve a kitermelés majdhogynem befolyás nélkül folyt az ország bevételeivel szemben. Az export szempontjából már más képet kapunk, annak ellenére, hogy vezető szerepe van a kőolajnak az exportban, mégis csökkenő tendenciáról van szó. 2008-ban még 89%-ban kőolajra támaszkodott az export, viszont évről évre csökkenve 2015-ben csupán 75%-ot tett ki ez a mutató.

A külföldi működő tőke beáramlás vizsgálatánál is észrevehetjük, hogy a befektetések nagy része, 2016-ban is a vegyi ipart érintette, számszerűsítve az összes beáramló tőke 30%-a ezt az iparágat érintette. A két legnagyobb befektető ország pedig az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Arab Emírségek voltak, mindkét ország 20-20%-os arányban képviselte magát a szaúdi piacon.⁴³

Az Egyesült Arab Emírségek esetén a nyersanyagok exportban betöltött szerepe határozott irányt mutatott az elmúlt évtizedet tekintve. A 2008-as gazdasági válság keltette zavar egészen 2010-ig érezhető volt, ugyanakkor 2011-től kezdve folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, az elmúlt 5 évben pedig kevesebb, mint a felére csökkent az kőolaj exportban betöltött százalékos aránya. Ebből jogos következtethetünk arra, hogy annak ellenére, hogy a 2000-es évek elején még nagy bizalommal voltak a nyersanyagok iránt, de mára igyekeznek diverzifikálni a gazdaság ágazatait.⁴⁴

A GDP-ben ugyancsak radikális csökkenés jelenik meg, ami a térség országaihoz képest. 1970-ben még 90% volt ez az összetevő, és ezt sikerült mára 30%-ra csökkenteni, valamint a további tervek szerint ezt a mutatót 2021-ig 10% alá fogják szorítani.

Katar esetében a nyersanyagok szerepe az exportban kiemelkedik a térségben. Az ország leginkább cseppfolyós földgázban domináns és exportját szinte csak erre alapozza, ami a mutatókban is meglátszik, ugyanis 2010-ig az ország exportjának 90%-át a nyersanyagok

---

⁴¹ Forrás: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/government-revenues#>

⁴² Forrás: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/crude-oil-production>

⁴³ Forrás: <https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/saudi-arabia/foreign-investment> oldal az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának adatbázisára hivatkozva.

⁴⁴ Forrás:

https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARE/Year/2016/TradeFlow/Export/Partner/all/Product/27-27_Fuels közötti adatokat vizsgálva.

adták. Minimális változás érzékelhető, ugyanis 2016-ra ezt 82%-ra redukálták, ami még mindig rendkívül magas, gyakorlatilag nyersanyagra épített külkereskedelemtől beszélhetünk.⁴⁵ A GDP alakulás az ipar a mezőgazdaság valamint a szolgáltatás szektor között nagy változáson ment keresztül az elmúlt évek során. Legnagyobb különbséget az ipar és a szolgáltatás között arány jelenti. Míg 2012-ben az ipar, mely leginkább a nyersanyag kitermelésre épült, több mint 70%-kal járult hozzá a GDP-hez, ugyan ez az arány napjainkra közel 50%-ra csökkent a szolgáltatások javára, ami szintén egy tudatos gazdasági és kereskedelmi átalakulás részére utalhat.⁴⁶

Irán helyzetét vizsgálva, Katarhoz hasonló helyzetet vélhetünk felfedezni, ugyanis 2012-ben az állami bevételek 80% az olajkitermeléshez köthetőek.⁴⁷ Jelentős változást tapasztalhatunk napjainkra, ugyanis 2017-ben a GDP-hez az ipar csupán csak 36%-ban járult hozzá, és a térség országaihoz viszonyítva magas mezőgazdasági termelés mellett leginkább a szolgáltatás szektor ért el nagy fejlődést.⁴⁸

5. Innovációk, jövőbeli tervek

Az Arab-öböl fejlett országai napjainkra nem csupán olajmezők által tarkított, és nyersanyag bevételre alapozott területté vált. Elmondhatjuk, hogy nem csupán régióban, hanem globális szinten is meghatározó szereppel bírnak, mind gazdasági mind külpolitikai szempontból tekintve. A másik oldalról nézve, a beáramló munkaerő számára nem csupán a pénzügyi juttatások és magas életszínvonal lehet vonzó, hanem a lehetőségek, kiszámítható jövő az innovációk megléte a mindennapokban. A térség számos országában, leginkább a tőkeerős államháztartás miatt, a fejlődésnek és tervek megvalósításának sem anyagi sem szellemi akadályai nincsenek, így lehet az, hogy az innovációk száma szinte végtelen.

A térség talán a kutatás fejlesztés szektort leginkább finanszírozó országa az Egyesült Arab Emírségek, melynek ökológiai lábnyoma a világ legnagyobbjai között található. Éppen ezért különösen fontos környezetvédelem szigorúbb szabályozása, amelyet már számos lépéssel javítani tudtak. Ezek közé tartozik a napenergia kihasználása, amely

---

⁴⁵Forrás:<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/StartYear/2012/EndYear/2016/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-TRD-VL/Partner/WLD/Product/Total>

⁴⁶ Forrás: <https://www.statista.com/statistics/379940/qatar-gdp-distribution-across-economic-sectors/>

⁴⁷Forrás: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/8996819/Iran-threatens-new-war-games-in-the-oil-lanes-of-the-Gulf.html>

⁴⁸Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

szinte nyilvánvaló, hiszen a napsütéses órák száma nagyon magas. 2013-ban adták át a több mint 600 millió dollár költségvetésű Shams 1 nevezetű naperőművét, ami a világ legnagyobb ilyen létesítménye volt. Céljuk egyértelmű, az óriási légkondicionált épületek energia ellátása nagyon nagy forrást igényel, éppen ezért egy program keretében 2050-ig az Egyesült Arab Emírségek energiaellátásának 75%-át megújuló energiaforrásból kívánja biztosítani. Az erőmű 20 ezer lakást lát el árammal, és éves szinten 175 ezer tonna széndioxid kibocsátástól menti meg az országot.⁴⁹ Az Emírségek minden öböl menti országnál előbb kezdte el gazdaságát, úgy kialakítani, hogy a nyersanyag készletek csökkenése, és azok világpiaci árának kilengése ne befolyásolja az ország jólétének biztonságát. Ennek egyik módja, hogy az ingatlan üzletág az építőiparral együtt igen nagy fejlődésen ment keresztül. Számos olyan innovációs megoldást találhatunk pl.: Dubai, Abu Dhabi városában, amik világszinten is kiemelkednek. A tengerparti fekvés, a meleg klíma jó kiindulási alap volt, hogy turizmus mellett az ingatlanpiacot is fellendítsék. Az olcsó munkaerő által, és tőkeerős gazdasággal a kivitelezések pontosan és gyorsan történtek. A liberális nézetek, az alacsony adókulcsok, a külföldi befektetők számára ideális környezetet biztosítanak.

Fontos kiemelni a 2020-as világkiállítást, amelyet Dubai város nyert el. Ez az esemény Dubai és az Emírségek számára, óriási gazdasági, kereskedelmi és marketing értékkel bír, és további erősíti a gazdaság önfenntartását, amelyet célnak tűztek ki a kőolajjal szemben. Ez az esemény kiválóan illik bele abba a gazdaságpolitikába, amit az Egyesült Arab Emírségek megtervezett magának. Az kőolajtól és földgáztól mentesített államháztartás célja, hogy gazdaságát leginkább a turizmusra, az ingatlanpiacra, a luxusiparra és a pénzügyi és banki szolgáltatásokra helyezze. Az eddigi évek számai és statisztikái pedig erre engednek következtetni.

---

⁴⁹ Forrás: https://index.hu/tech/2013/03/18/elkeszult_a_vilag_legnagyobb_naperomuve/

Érdeemes megvizsgálni, az Emírségek leginkább látogatott városának, Dubainak a turizmushoz köthető adatai. Dubai az elmúlt 10 évben megduplázta látogatóinak számát, ami 2017-ben majdnem 16 millió turistát jelentett.⁵⁰ Ez a fejlődés biztossá teszi, a 2020-as vilákiállításra kitűzött 20 milliós látogatottsági célt. Jelenleg is számos látványosság vonzza a turistákat, mint pl.: Burj Al Arab, a világ legmagasabb szállodája, a Burj Khalifa, a világ legmagasabb épülete, vagy a mesterséges szigetek egyike. A turizmus ilyen léptű fejlődésének köszönhetően a jelenleg második számú repteret fogják kibővíteni, ami ez által a világ legnagyobb reptere lesz, ez közel 36 milliárd dollárból kívánják megvalósítani. Nem csupán reptér, hanem egyben új városrész is fog épülni, amelyben irodaházak és lakóövezet fog helyet kapni.⁵¹ Továbbiakban a 2020-as World Expo-ig adják át a világ legnagyobb óriás kerekét a Dubai Eye-t amely egy teljesen új félszigeten kap helyet.

Turisták száma Dubaiban (millió fő/év) (7.ábra)

(7.ábra: forrás: Research Konnection által publikált diagram)

A dubai turizmus fejlődése nem csupán önmagára, hanem az egész országra hatással van. Az ország legjelentősebb turista központjává nőtte ki magát, amit az elmúlt húsz év statisztikai is alátámasztanak. 1998-ban 2,2 millió látogatót fogadott, míg 1999-re már 2,5

⁵⁰ Forrás: <http://gulfnews.com/business/sectors/tourism/dubai-sees-15-8m-visitors-as-it-sets-its-sights-on-20m-1.2170183> oldal adataira hivatkozva.

⁵¹ Forrás: https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-12-15/dubai-said-to-plan-36-billion-spend-on-world-s-biggest-airport?cmpid=socialflow-facebook-business&utm_content=business&utm_campaign=socialflow-organic&utm_source=facebook&utm_medium=social

milliót, az ezredfordulón átlépte a 3 millió főt a látogatók száma, 2001-ben pedig több mint 3,5 milliót.⁵² A grafikon adatain keresztül szemetűnőbb a fejlődés mértéke, amit még a gazdasági válság sem tudott negatívan befolyásolni. A 2000-es évek elején már nyomott hagyott a világ turista térképen, és a globális recesszió során is vezető szerepet tudott magának kiharcolni. A tudatos ország és emírség építés eredményeképpen 2012-ben a turisták száma átlépte a 10 milliót. Ezt követő évben, 2013-ban nyerte el a város a World Expo 2020 rendezvény rendezési jogát, amely kulcsfontosságú eseménynek számít az egész ország jövőjét tekintve. Az esemény rendezési jogának elnyerésével egy időben kezdtek meg az előkészületeket, melyre 20 millió látogatót várnak. 2015-ös adatokhoz képest ez 7%-os éves növekedési ütemmel számolva el is éri ezt a számot. Jelenlegi adatok alapján, mivel 2017-ben több, mint 16 millió turistát fogadtak, így tartják a kitűzött célt. Az Expo nem csupán 2020-ig hoz fellendülést, mivel az eseményhez kapcsolódó infrastruktúrát megfelelő módon tudják majd hasznosítani a világkiállítást követően is. Nem csupán a látogatók hoznak még nagyobb fellendülést az Emírségek számára, hanem egy teljesen új városrészt is átadnak, melyet az esemény utána is hasznosítani fognak. A gazdasági és kereskedelmi kapcsolat elmélyítése is a kiállítás pozitív hozama lesz, valamint a külföldi tőke áramlás mérséklődését sem szabad elfelejtenünk. A teljes World Expo hatásait tekintve szintén az nyersanyagtól független ország kialakulását segíti elő. Turizmushoz köthető továbbá az Emírségek két legnagyobb légitársaságának globális értéke, a dubai Emirates és az Abu Dhabi központú Etihad nem csupán a térség, hanem a világ légiközlekedésének két meghatározó légitársasága, melyek magas színvonalú szolgáltatásaikkal évente több millió elégedett ügyfelet tudhatnak magukénak.

Szaúd-Arábia az öböl egyik legkonzervatívabb országa, ami egyaránt hatással van társadalomra, a gazdaságra és a diplomáciára. Ezen változtathat, a szaúdiak új uralkodója Mohamed bin Szalman, aki 2017-től vette át az ország vezetését, és lett Szaúd-Arábia legfiatalabb hercege. Stílusa és hozzáállása egy új királyságot vetít előre, hiszen az eddigi berendezkedéshez képest jóval liberálisabb és szabadabb elvű irányítást gyakorol. Reformerként tekintenek rá és a jelenlegi tervek alapján nem véletlenül. Az első nagy tervek között fontos kiemelni egy teljesen új város megépítését, amelyet Neomnak hívnak és a Vörös-tenger partjára terveznek építeni.

---

⁵² Forrás: <https://www.slideshare.net/elnamiriammehdiyeva/dubai-ecotourism>

A település már a kőolajmentes gazdaság egyik vezérvonala lehet, hiszen a teljes energiaellátást megújuló energiával fogják ellátni, egyedi gazdasági és közigazgatási törvényekkel fogják vonzóbbá tenni a lakosok számára, valamint a legkorszerűbb technológiának és kutatás-fejlesztésnek ad majd otthon a város. Stratégiaileg tudatos földrajzi elhelyezkedést választottak a jövő városának kivitelezésére ugyanis a Vörös-tenger kereskedelmi szempontból rendkívül forgalmas területnek számít, így nem csak pénzügyi, hanem kereskedelmi központként is funkcionálna. A jelenleg nagy problémát okozó munkanélküliségi ráta is csökkenne, hiszen Neom által és számos más intézkedésnek köszönhetően 2020-ig 1 millió új munkahelyet terveznek létrehozni. A finanszírozást magánbefektetők bevonásával és a szaúdi állami olajcég az Aramco részvényeinek 5%-os értékesítésével kívánják véghezvinni, amely hozzávetőlegesen 500 milliárd dollárt is elér. ⁵³ Emellett tudatosan figyelnek a megújuló energiák használatára, és kimagaslóan fontosnak tartják az atomenergia kiaknázását. Ennek célja, hogy a meglévő olajtartalékok a továbbiakban csupán export célból legyenek kitermelve. Tovább erősíti a nyersanyagmentes gazdaságot, az a herceg által felvetett terv, ami egy pénzügyi alap létrehozását jelentené, hozzávetőlegesen 2 billió dollárból. Ezt az alapot külföldön használnák fel, akár ingatlan piacba akár állampapírokba vagy mamutcégekbe való befektetés által.

Irán energiaforrásait tekintve leginkább az olajra, földgázra és atomra alapozza, azonban a jelenleg kormány törekvései szerint, nagyobb hangsúlyt fektetnének a megújuló energiaforrások használatára, ami alatt leginkább szél, nap és vízenergia hasznosítását értik. Csak a vízenergiát tekintve 30 ezer megawatt energia potenciál van az országban, és amiből 15 ezer megawattot lehetne szinte azonnal hasznosítani, 12 milliárd dolláros befektetés esetén. A tervek megvalósításához leginkább befektetők számára szeretnék vonzóvá tenni az iráni megújuló energia piacot. Így az egyaránt külföldi, és belföldi tőke bevonásával, hosszútávon diverzifikálnák az eddig igencsak olajalapú energiagazdaságot.⁵⁴ A vízenergia mellett, Irán földrajzi adottságaiból adódik a napenergia kihasználása. Az országban több mint 300 a napsütéses napok száma, valamint majdnem 3000 napos óra jellemzi az időjárást évente. Ezen az adatok egyértelműsítik, hogy a napenergia magasabb fokon való kihasználása az energiaszektor számára

---

⁵³ Forrás: <http://www.origo.hu/gazdasag/20171025-sivatag-jovo-varosa-szau-arabia.html?pIdx=1>

⁵⁴ Forrás: http://www.energiainfo.hu/iran_is_a_megujulok_fele_fordul-34164/

hosszútávon alacsonyabb költségekkel járna. A jelenlegi kormány támogatja a megújuló energiaforrások felhasználását, így például a Mokran erőmű által termelt napenergiát már 20 évre előre felvásárolta.⁵⁵ Irán fejlődésével kapcsolatban muszáj megemlítenünk hazánk szerepét, ami a két ország közötti meglehetősen szoros gazdasági és pénzügyi együttműködés alapoz meg. 2018 márciusában kötött további megállapodást a két ország, egészségügyi szempontból hazánk érdekes és fontos üzleti partner Irán számára. Az áruforgalom nagy része gyógyszeripari termékekből, papíripari termékekből és zöldség és gyümölcsáruból tevődik össze.⁵⁶

6. Interjúk

6.1. Indoklás

Dolgozatom, illetve kutatásaim hitelességének növelése érdekében igyekeztem a témában igen jártas, nem csak elméleti, hanem gyakorlati tapasztalattal rendelkező interjú alanyokat találni, mélyinterjú elkészítése érdekében. Fontosnak találtam, olyan személyekkel beszélgetni, akik hosszabb időt töltöttek el, a térség több országában. Szakmai tapasztalatuk, és a hosszútávon észlelhető változások által, hitelesen tudtak nyilatkozni a különböző tendenciákkal és irányokkal kapcsolatban. Nem csak szakmai és gazdasági bennfentességről beszélünk, hanem a társadalmi kép mellett, politikai döntések által tudnak releváns előrejelzést adni a közeljövőt illetően.

6.2. Első interjú

Első interjúalanyom Hatem Elzuhairy, egyiptomi szakember, aki több mint 20 éves tapasztalattal rendelkezik az Arab-öböl menti országok gazdasági életében. Jelenleg Nigériában dolgozik, a Frigoglass Industries Ltd cégcsoport afrikai és közel-keleti régiójának HR igazgatójaként. Az elmúlt 20 évben dolgozott már informatikai menedzserként, ügyvezető igazgatóként és HR vezetőként is, így hiteles tudással állt rendelkezésemre. Emellett Szaúd-Arábiában, Egyiptomban és az Egyesült Arab Emírségekben is élt, ezáltal több ország szemszögéből van rálátása az elmúlt idők változásaira. Az interjú során az Arab-öböl gazdaságáról, az olaj szerepéről, a nem nyersanyag alapú szektorok térhódításáról és a közeljövő várható eseményeiről kérdeztem.

---

⁵⁵ Forrás: <http://hu.euronews.com/2017/07/31/lenduletet-kap-a-napenergia-iranban>

⁵⁶ Forrás <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/bovulnek-a-magyar-irani-egeszsegugyi-kapcsolatok>

Az interjú első részében az elmúlt 5-10 év változására voltam kíváncsi, mi az, ami leginkább változott a térségben. Meglátása szerint a különböző technológiák hatásai a leginkább szembetűnőbbek, ezen belül pedig a csúcstechnológiák fejlesztései rendkívüli számban növekednek.

A térség legnagyobb befolyással rendelkező szektorait tekintve, kiemelte az olajipart, ami még számos országban domináns szerephez jut, ugyanakkor országtól függően az ingatlanipart, a kereskedelmet és a turizmust látja a jövő vezető gazdasági szektorainak. Véleménye szerint az nyersanyagra alapozott ipar még mindig az öböl kritikus szegmense, viszont kiemelte, hogy a jelenleg az országok többsége dolgozik, hogy diverzifikált, a nyersanyagoknál alacsonyabb kockázatú portfólióba fektessék pénzüket. A nyersanyagok pótlására, más ipari fejlesztéseket, a kereskedelmet és turizmust emelte ki, ugyanis a különböző kormányok, ezek által kívánják véghezvinni céljaikat. A GCC egységesen félelemmel kezeli az olaj okozta függőséget, épp ezért egységesen próbálják a bevételeiket más forrásból pótolni.

A következő 5-10 évről kérdezve, további fejlesztéseket és óriási beruházásokat vár, valamint minden eddiginél nagyobb nem-olaj alapú gazdasági szektorok és források támogatását látja. Kritikus kérdésként merülhet fel, az, hogy milyen hatással bírna, ha rövid időn belül elfogynának a készletek? Egyes országok esetében, nem lenne komolyabb következmény, a térség országait vizsgálva ez jelenleg leginkább az Egyesült Arab Emírségekre igaz, de a többi ország is követni fogja ezt a példát. Az öböl másik felére nézve drasztikus hatással lenne, a bevételeik nagymértékben csökkennének. Az ilyen fajta kiszolgáltatottságot kívánják megszüntetni, azáltal, hogy tudatos döntés és programok által több forrásból tartják fenn az ország fejlődését. Ez az előkészület, minden országban másképp mutatkozik meg, más ágazat erősítése által kívánják elérni a teljes diverzifikációt.

6.3. Második interjú

Ekvivalens módon kérdeztem második interjúalanyomat, David Swan Urat. A témában való jártassága kétségtelen. Az angol szakember, 8 évet dolgozott Nagy-Britanniában, 14 évet élt Bahreinban, valamint 10 évig tevékenykedett az Egyesült Arab Emírségekben. 12 évet ügyvezető igazgatóként dolgozott, a Coca-Cola bahreini és dubai gyárában, valamint a Frigoglass dubai üzemében.

Az elmúlt 10 év változásairól kérdezve számos eseményt sorolt, amik meghatározó módon vették ki szerepüket a térség változásait illetően. Ide sorolta az arab tavaszt, a 2008-as gazdasági világválságot, az országok egymás közötti konfliktusait valamint az olajárak drasztikus csökkenését. Legnagyobb változásként Szaúd-Arábia nyitását gondolja, amely napjainkra kezdi kinyitni piacát, és gazdasági változáson megy keresztül.

A térség vezető szektorai után érdeklődve, úgy véli, az olajnak még mindig markáns szerepe van, ugyanakkor ez a szerep egyre kevésbé kap létjogosultságot az öböl országában. Élő példa az Egyesült Arab Emírségek, aminek olajbevételei igen csekélyek, de Szaúd-Arábia politikai irány is efelé mutat. Minden ország más-más szektorban erős, Katar esetében a földgáz emelkedik ki, a szolgáltató és banki szféra mellett. Úgy véli Katar és Szaúd-Arábia függősége komolyabb a térségben, bár előbbi diverzifikáltsága már jó ideje jelentős.

Első interjúalanyomhoz hasonlóan, a nyersanyagokat helyettesítő szegmensek közül, legmagasabb lehetőséggel az építőipart, szolgáltatás szektort, banki és pénzügyi szolgáltatásokat, a kereskedelmet és a turizmust nevezte meg.

A GCC országainak jövőbeli irányát jelenleg rendezetlennek véli, leginkább a belső konfliktusok miatt. Szíria és Jemen helyzete, valamint a Katarral szembeni embargó rendezetlenné tette a térség mindennapjait. Ennek ellenére a 2008-as válság óta, inkább megdöntött és lassabb fejlődést tapasztalt az öbölben.

A következő 5-10 év alakulásában, úgy gondolja, hogy az olaj árak soha nem fognak visszatérni a pár évvel ezelőtti magasságokba, ennél fogva fontossága drasztikus módon csökkenni fog, ugyanúgy ahogy a földgáz is, ami Katar számára jelent majd kihívást. A modernizáció az internet adta lehetőségek hatással lesznek az öböl országában élő fiatalok életére, és elkezdődik egyfajta liberalizáció, persze nem olyan szinten, mint Nyugat-Európában.

Az olaj kifogyása esetén, egyedül Szaúd-Arábiát találná veszélyben, de hamarosan ők is készen állnak akár egy készletkifogyás okozta probléma átvészelésére.

A jövő programjainak céljaként egyértelműen az energiahordozóktól való függetlenséget nevezte meg, a különböző országok vízió, és nemzeti tervei mind-mind erre szolgálnak, hogy 5-10-15 éves távlatban független gazdaságot tudjanak kialakítani.

A két interjú mondanivalóját tekintve rendkívül hasonlóknak mondható. Más-más szemszögből, de mégis mindketten a versenyszférára alapozott tapasztalatok alapján mondták el meglátásaikat. A válaszokból való következtetés után, kijelenthetjük, hogy egy átmeneti, változás kellős közepén álló térségről beszélünk, ahol történelmi szintű újítások bevezetése történik. Az elmúlt 10 évet, és a következő 10 évet tekintve, az irány és a tendencia minden kétséget kizáró módon a gazdasági források diverzifikálására törekszik, mely leginkább az energiahordozóktól való függetlenséget célozza meg. Egyes országokban ezt mára teljes mértékben sikerült megvalósítani, más országok pedig még csak a megvalósítás fázisában tartanak. Egyetlen eltérést véltem felfedezni a két válaszadó között. A jövő terveit és eseményeit említve, az első interjú során nagy beruházások és csúcstechnológiás fejlesztésekről esett szó, míg ezzel szemben második interjú során meggondolt és lassabb költségek említett interjúalanyom. Közös nevezőként jelent a két interjú során azoknak a szektoroknak a megemlézése, amelyek képesek lehetnek az olaj és a földgáz nyújtotta kiszolgáltatottság leküzdésére.

Összességében eddigi kutatásaim eredményével egybevágó véleményeket és gondolatokat kaptam, ami megerősített abban, hogy vizsgálataim megfelelő forrásokból és hiteles információkra alapozom.

7. Nyersanyagmentes gazdaságok

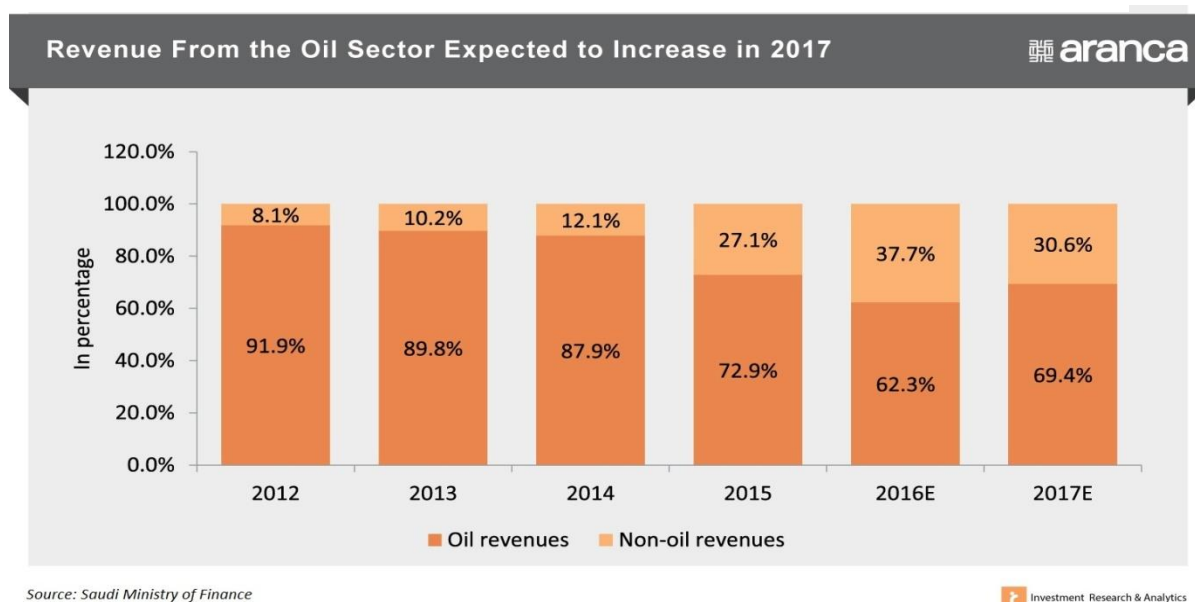
A nyersanyagok szerepe és hatása megkérdőjelezhetetlen az Arab-öböl minden országa számára, ugyanakkor azt kijelenteni, mint hipotézist, hogy csak ennek köszönhetik gazdasági és társadalmi jólétüket, napjainkban már nem helyt álló. Az országok gazdasági mutatói és szektor szerinti megoszlás megfelelően tükrözi a tendenciát, amit a térség követ. Ebben a fejezetben az általam kiemelt országok fosszilis energiahordozóktól mentes gazdasági lehetőségeit és jövőre tekintő terveit fogom elemezni. A kis államok tendenciái az öbölben rendkívül hasonlóak, épp ezért találtam elegendőnek Katar részletes vizsgálatát, ami által Bahrain és Kuvait szerkezetére is joggal következtethetünk.

7.1. Szaúd-Arábia

Elsőként az öböl legnagyobb országát, Szaúd-Arábia jelenlegi helyzetét szeretném bemutatni. Lévén az ország a világ legnagyobb olaj exportőre, így az ország berendezkedése minden szempontból olajalapúnak mondható. Az ipar, az export a GDP, és számos indikátort vizsgálva az olaj szerepe megkérdőjelezhetetlen. Érdekes számításba venni, hogy a nyersanyagra épített ország gazdaság kiszolgáltatottsága igen magas, és kiemelkedő kockázatot jelent az olaj világpiaci ára, ami ingataggá teszi a szaúdi piacot. 2017-ben lépett trónra 31 évesen Mohamed bin Szalman, aki az eddigi konzervatív vezetéssel szemben, egy jóval liberálisabb királyságot álmodott meg. Legnagyobb problémaként az olaj alapú gazdaságot, és a magas munkanélküliséget nevezte meg.

Ezen problémák leküzdésének érdekében hozták létre a Vízión 2030 programot, melynek célja, hogy Szaúd-Arábia teljesen mentes legyen a fosszilis energiahordozóktól való függőségtől. A nem olajhoz kapcsolódó szektorok erősítését már korábban megkezdték, így az elmúlt években egyre nagyobb szerepet tulajdonítanak más területeknek is.

Az olajiparból és nem olajhoz kötehető szektorból származó bevételek megoszlása
(8.ábra)

(8.ábra Forrás: Szaudi Pénzügyminisztérium)

Az ábra adatait elemezve, az olaj szektor befolyásának csökkenése szembeűnő. Az elműlt 5 vet vizsgálva, a nem olajból származó bevételek aránya majdnem négyszeresére növekedett. A grafikonon 2016-os s 2017-es adatok csak várákozások s lőrejelzések alapján kerültek felvezetésre, de aktualitásukat tekintve hitelesnek bizonyultak. Az olaj bevételek növekedése a 2017-es vben, leginkább a kőolaj világpiaci árának stabil növekedésével magyarázható, így az olajmentes bevételek önkénytelenűl visszaszorultak. A tendencia egyértelműnek mondható, érezni a tudatos lőkészűletek meglétét az ország gazdaságában. A nem olajból származó bevételek leginkább adókból származnak, amit jelenleg jól használ ki a szaűdi kormány. Ide tartozik a külföldi vállalatok bevétel utáni adózása, az áruk s szolgáltatások utáni adó, tranzakciós adók s vámok, valamint egyéb vámok s bevételek. A Szaűdi Pénzügy Minisztérium 2017-ben publikált kiadványa szerint ezek a bevételek összesen, 2017 harmadik negyedévéig több mint 140 milliárd riált tettek ki, ami hozzávetőlegesen a bevételek 32%-át jelenti.⁵⁷

A 2018-as költségvetésből nagyobb következtetéseket tudunk levonni. Az olajbevételeket 11%-al akarják növelni, ami leginkább annak köszönhető, hogy világpiaci árnövekedésre számítanak. Ami talán még fontosabb a bevételek szempontjából, hogy terveik szerint a nem olajból származó bevételeket további majdnem 15%-al növelik. Összesítve a 2018

⁵⁷Forrás: Szaűdi Pénzügyi Minisztérium riportja alapján:
<https://www.mof.gov.sa/en/financialreport/Documents/171119%20infographic%20q3%20eng%20G.pdf#search=revenue%20from%20oil>

költségvetés finanszírozása, csupán 50%-ban érkezik olaj alapú forrásból, stagnáló módon 30% nem olaj alapú forrásból, 8% kormányzati egyenlegekből, és 12%-os adóssággal számolnak. Egy ilyen berendezkedésű ország esetében, nagymértékű haladásnak mondható, ha sikerülne a nyersanyag bevételek arányát 50%-ra szorítani.⁵⁸

A teljes gazdasági függetlenség elérése érdekében, fontos kiemelni azokat a megoldásokat, amelyek segítik az országot, hogy kockázatmentessé tegye gazdaságát. Az ország jelenleg egy korszakváltáson megy keresztül, melyhez az változtatások alálkalmazása elengedhetetlen. Ehhez nyújthatnak és lehetnek kulcsszerepben, az óriás városok létrahozása. Jelenleg négy nagyobb gazdasági város van jelen, de jelenleg több is építés alatt áll. Az bevételi források egyik nagy szegmense a gazdasági szolgáltatások lehetnek, amelyek háttérbe tudják szorítani az olaj szerepét. A világszinten is kiemelkedő minőségű gazdasági és pénzügyi szolgáltatások nyújtásához jó alapul szolgál az új gazdasági óriás városok építései.

A 2018-as év az ország történelmének legnagyobb költségvetésű éve lesz, amelynek jelentős részét fejlesztésekbe és építőiparba fognak fektetni. Fontosnak tartják stratégiai szempontból, hogy földrajzilag megfelelő helyre tervezzék az új városokat, ez pl.: Neom City esetében a Vörös-tenger partján valósul meg, ami kereskedelmi szempontból a vidék központjává nőheti ki magát. A jelenlegi felfogás szerint, a nyersanyagokból származó bevételeket az átalakulásra fogják felhasználni, és látványos változásokat fognak alkalmazni annak érdekében, hogy a külföldi befektetők számára még vonzóbbá tegyék a jövő királyságát.⁵⁹

A gazdasági diverzifikáció legfontosabb programja a Vízio 2030 melyen az ország új korszakának megvalósítása történik. A program célja a királyság alapjainak biztosítása, amellett, hogy a nyersanyagok okozta gazdasági kockázatokat, és a hatalmas államháztartási hiány okozta problémákat megszüntesse. Szalma uralkodó számára a fiatal korosztályban uralkodó munkanélküliség jelent markáns problémát, és 2030-ig ebben is változást akarnak elérni. A cél a turizmus serkentése, és nagyobb nyitottság generálása a nem vallási turisták irányába is. Az állami bevételek növelése mellett, így próbálják elérni

---

⁵⁸ Forrás: A Szaúdi Pénzügyi Minisztérium 2018 költségvetési riportja alapján

<https://www.mof.gov.sa/en/budget/Documents/171228%20%20budget%20Statement%20eng%20Single.pdf>

⁵⁹ Forrás: <https://www.cnbc.com/2018/01/23/goodbye-oil-saudi-arabias-future-economic-growth-will-come-from-its-mega-cities.html>

a munkanélküliség csökkenését, ugyanis a következő két évtizedben 1,2 millió új munkahely létrahozása a cél. Ezek a munkahelyek leginkább a szaúdi állampolgárok számára lesznek teremtve, ezáltal pedig munkahelyteremtés mellett, a turizmus is húzó szektorrá nőheti ki magát. Fontos megemlíteni a szórakoztató ipart, ahol a következő 10 évben mintegy 64 milliárd dolláros befektetés várható a Szaúdi Általános Médiahatóság közleménye szerint, melynek nagy részét a nemrég engedélyezett mozi hálózat kiépítése teszi ki. A Vörös-tenger partján 34 ezer négyzetkilométernyi terület fejlesztése is a program része, melyhez már számos külföldi befektető társult. Éghajlat szempontjából a vörös-tengeri partszakasz Szaúd-Arábia leginkább élhető része, ennek kiaknázása pedig 35,000 új munkahely létrejöttét generálhatja.⁶⁰

Szaúd-Arábia jelenleg a megvalósítás periódusában van. Már jól látható szemmel, hogy időben reagáltak, és megfelelő módon cselekedtek annak érdekében, hogy csökkentsék bevételeik kockázatát. Az olaj okozta kiszolgáltatottság ebben az országban a legnagyobb, így legnagyobb veszteség őket érhet. Megfelelő külpolitika, kereskedelem és pénzügyi szektor kialakítása lehet a kulcs a változás terén. Az elmúlt 5 évből jogosan következtethetünk arra, hogy ez a tendencia folytatódni fog, és a következő 5-10 évben teljes államháztartási berendezkedést fognak vállalni annak érdekében, hogy fenntartsák a fejlődési ütemüket.

7.2. Katar

Katar számára az olaj nem számít meghatározó nyersanyagforrásnak. Az ország számára leginkább földgáz készletek számítanak kiemelkedőnek, de gazdaság stabilitásának szempontjából nincs különbség. A felvetés Katar esetében fenn áll, mennyire mondhatjuk a gazdaságát nyersanyagtól függetlennek.

Az ország, az elmúlt 20 évben elért fejlődését legfőképpen az nyersanyag készleteknek, és földgáz mezőknek köszönheti, de a bevételek megfelelő elhelyezése és kezelése által érték el azt, hogy a világpiaci árak nem befolyásolják az ország működését. 2016-ban 5,1%-al növekedett a nem nyersanyagokhoz köthető GDP, 2015-ben ez a mutató csupán 3,2% volt.⁶¹ Katar számára a költségvetési deficit nem jelent akkor problémát, mint Szaúd-

---

⁶⁰ Forrás: <http://www.arabnews.com/node/1289026/business-economy>

⁶¹ Forrás: <https://thepeninsulaqatar.com/article/28/08/2017/Non-oil-sector-drives-Qatar%E2%80%99s-growth-in-2016-QCB>

Arábia számára, ebből is következtethetünk arra, hogy a bevételek stabilitása jóval erősebb, kevésbé kiszolgáltatott az állandó nyersanyag világpiaci árak ingadozásának.

Az ország gazdaságának diverzifikálása, ebben az esetben korábban elkezdődött, mint Szaúd-Arábia esetében. Napjainkra elmondhatjuk, hogy Katar a világ leggazdagabb országának számít, az egy főre eső GDP-t tekintve. A siker egyik titkára ad magyarázatot a Katari Befektetési Alap nettó eszközértékének megoszlása. (ábra)

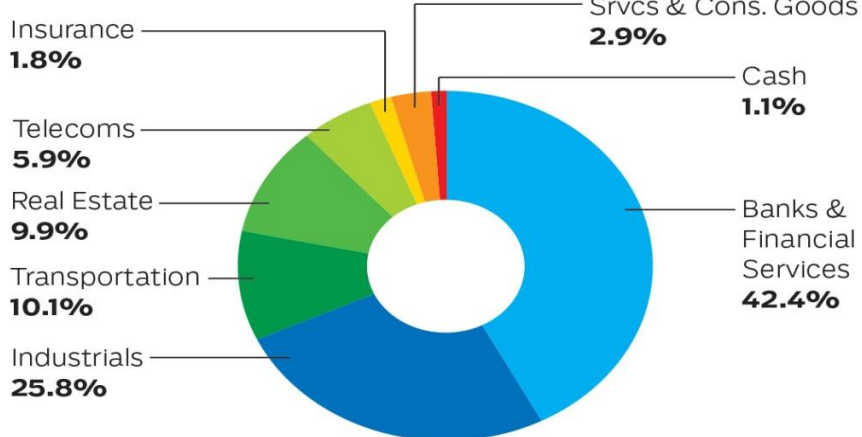
A Katari Befektetési Alap nettó eszközértékének megoszlása 2017
(9.ábra)

Az ábrán jól láthatjuk,

hogy az ipari befektetésre szánt pénzösszeg a teljes alap csupán 25%-át teszi ki, ezzel

Industry allocation

Percentage of NAV

Source: Qatar Investment Fund

©Gulf News

(9.ábra : Forrás: Katari Befektetési Alap)

szemben jóval dominánsabb szerepet tölt be a banki és pénzügyi szolgáltatások aránya. A telekommunikáció és ingatlanpiacba való

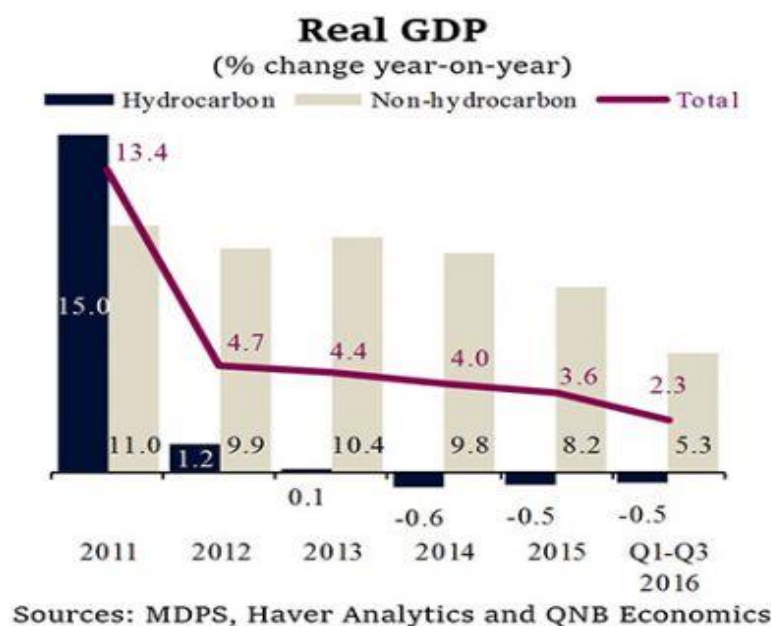
befektetés is fontos részét

képezi a befektetés kezelésének. Katari törekvések, ellentétben például a szaúdi célokkal, nem építi le teljesen a nyersanyagokból származó bevételekre való támaszkodást, jóval inkább a jelenlegi készletek felelősségteljes felhasználásra fekteti a hangsúlyt.

Így hosszútávon számítanak az földgázból származó bevételekre, mégse mondhatjuk teljesen kiszolgáltatottnak az ország gazdaságát. Ebben az esetben jól valósult meg a pénzügyi diverzifikáció és megfelelő egyensúlyban tudják tartani a források megoszlását.

Az ország gazdasági stabilitásának megőrzése érdekében, a szaúdiakhoz hasonlóan hozták létre a Qatar National Vision 2030 nevű programot melynek célja a gazdasági fejlődés emelése. Megfelelő menedzsmenttel akarják kordában tartani a fejlesztések ütemét, és nagy felelősséggel kezelni a természeti erőforrásokat, valamint nagy hangsúlyt fektetnek a tudás alapú gazdaság kialakítására. Fontos kiemelni az infrastruktúra fejlesztését, melyben nagy szerephez jut a közlekedési ágazat. A Hamad International Airport reptér megépítése, valamint a Hamad Sea Port kikötő átadása mellett, a személyszállításban fontos autópályákat, valamint a Dohai metrót is építik, melyben magyar cégek is segítségükre vannak. A nagymértékű építkezést a 2022-es FIFA világbajnokság rendezése is befolyásolja, mely során több millió turistát várnak az országba.⁶²

A szénhidrogén és nem szénhidrogénből származó bevételek, GDP-ben betöltött arányának változása Katarba (10.ábra)

(10.ábra: Forrás: MDPS, Haver Analytics és QNB Economics által publikált diagram)

Katar esetében a szénhidrogén energiahordozók jelentik az ország relatív kiszolgáltatottságát. A GDP-ben betöltött szerepváltozás által, könnyen végigkövethetjük az energiahordozók befolyásának alakulását. 2011-ben a nyersanyagok szerepe 15%-os

⁶²Forrás: <https://www.mdps.gov.qa/en/qnv1/Pages/default.aspx>

növekedést ért el, a nem földgázhoz köthető források csupán 11%-al mérséklődtek. 2012 volt az év, amikor megfordult a fejlődés mértéke, és az azt követő évek már csökkenő tendenciát mutattak. A gazdaság gyakorlatilag elérte azt, hogy csökkentse a szénhidrogének szerepét, és ez által minél nagyobb szerepet tudtak biztosítani az egyéb forrásoknak. Ezek a források leginkább a turizmusban, a banki szektorban, és az építőiparban mutatkoznak meg, így a diverzifikáció szinte tökéletes megvalósítását láthatjuk.

A Qatar National Vision 2030 hosszútávú programon túl, érdemes megvizsgálni a következő 5 év legfontosabb terveit. A kormány célja továbbra is a magasabb fokú diverzifikáció elérése, amit a magánszektorban nyújtott nagyobb szabadság és felhatalmazás által kívánják tovább erősíteni. A környezetvédelem mellett, egyre nagyobb szerephez fog jutni, az általános oktatás színvonalának emelése. A környezetvédelem fontossága kiemelkedőnek számít a térség országaiban, mivel ökológiai lábnyomuk világviszonylatban igen magas. A katariak számára a közeljövő legnagyobb kihívás a költségvetési konszolidáció lesz.⁶³

7.3. Egyesült Arab Emírségek

Az Egyesült Arab Emírség a világ egyik legnagyobb kőolaj exportőre, és készleteinek nagysága szintén tekintélyesnek számít. Joggal következtethetnénk arra, hogy az ország gazdasági és kereskedelmi alapja nagy részben a nyersanyag kitermelésre támaszkodik.

Tényként kezelhetjük, hogy az Emírségek felvirágzásának kulcsa a nyersanyag kitermeléshez köthető. Mégis fontos különbséget tenni, az olajipar bevételeinek felhasználása szempontjából. Az ország a térségben első volt azok között, akik az innen származó bevételt tudatosan fektették be, és forgatták meg. Ez a tudatos gazdaságpolitikai döntés leginkább a királyi család érett gondolkodásának köszönhető, amit a mai napig szigorúan követnek. A tőke megfelelő forgatása által, eljutottak oda, hogy diverzifikálni mondhatják gazdaságukat.

A nem olaj alapú szektor erősítése gyakorlatilag a 2000-es évek elején elkezdődött. Az energiahordozókból származó bevételek itt még markánsak voltak, hozzávetőlegesen a GDP 40-50%-át tették ki, így az ország teljesítménye a világpiaci áraknak volt

---

⁶³ Forrás: <https://dohanews.co/qatars-upcoming-five-year-plan-reflection-less-certain-times/>

kiszolgáltatva. Ez a tendencia a 2008-as világválságot és az azt követő években változott meg élesen, bár az ország exportjának 90%-át még mindig az olaj adta. Az Emírségi Gazdasági Minisztérium gyökeres változásokat alkalmazott melynek eredményét 2012-ben kezdték el érezni, amikor is a nem olajból származó bevételek GDP-ben betöltött aránya meghaladta a 60%-ot. Ennek összetevői mai napig szinte ugyanazokból a szektorokból áll, itt leginkább az építőipar, pénzügyi szolgáltatások, és a turizmus járult hozzá a megosztott bevételi forrásokhoz.

A következő években a tendencia tovább folytatódott, és egyre kisebb szerephez jutottak a kitermelő iparágak. Ennek eredményeképpen napjainkra az energiahordozók általi bevétel GDP szerinti aránya 30%-ra csökkent és a jelenlegi előrejelzések szerint további csökkenése fog keresztül menni. Ezáltal kijelenthetjük, hogy az ország gazdasága megfelelő egyensúllyal rendelkezik, és forrásait megosztja. A vidék országaihoz képest viszonylag hamar és nagy arányban tudta megvalósítani tervét az Emírségek, de a világviszonylatban is stabil és biztonságos gazdaság eléréséhez további munkálatok szükségesek.

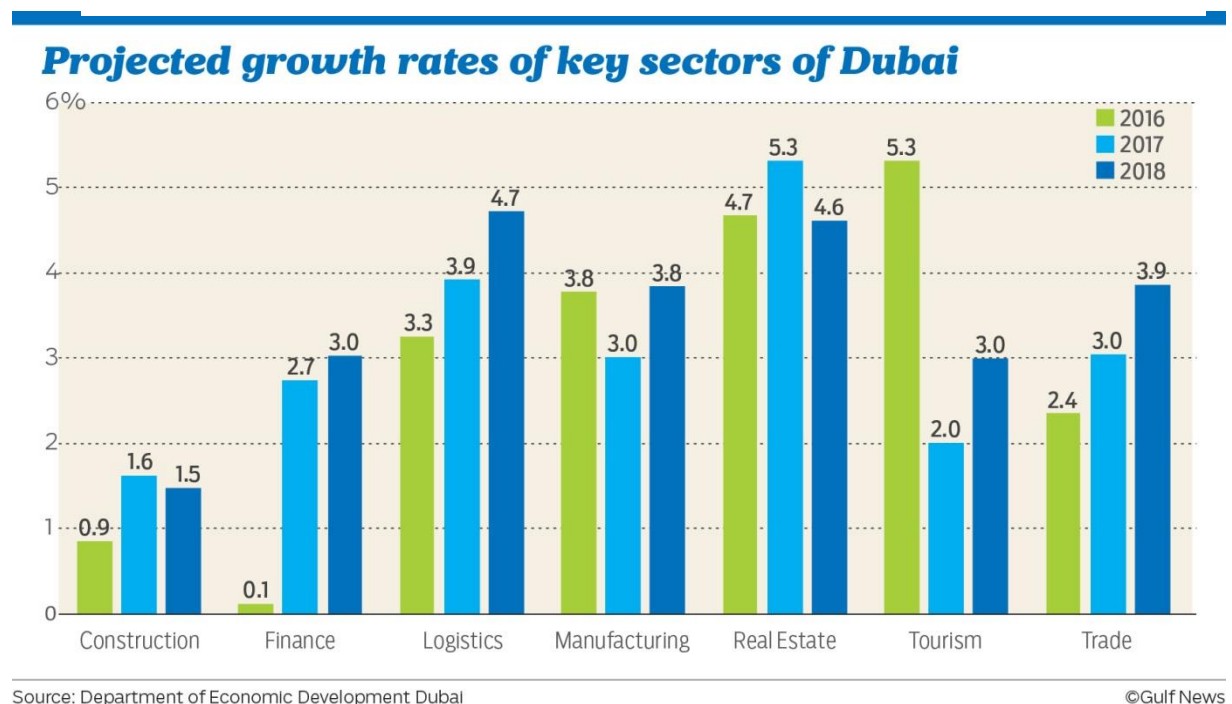
A kormány további célja a diverzifikáció növelése, melyet a nem olaj alapú bevételek 80%-ig való növelése által kívánnak elérni. Az eddigi eredmények alapján nem kivitelezhetetlen, ugyanis az ország egységes fejlődését is ebben látják. Az Egyesült Arab Emírségek Nagykövetségének publikációja alapján a fejlődés tovább folytatódik, és konkrét tervekkel érik el a kitűzött célokat. A GDP növekedés 3,5%-os lesz, melyet a kulcsfontosságú szektorok erősítésével érhetnek el. Az utazás alapját képező globális repülés, mely által a világ egyik legtöbb utasát fogadó reptér valósít meg, ami több mint 100 millió utast köt össze a világ 240 utazási céljával. A kereskedelem, melyet az ország jó földrajzi elhelyezkedése és a vidék legnagyobb kereskedelmi kikötője biztosít. Kiemelt helyet foglal el a gazdasági megoszlásban a turizmus, mely egyes számítások szerint 2020-as Világkiállításra akár 25 millió turista is érkezhetsz. Az ipari kitermelés is érintett, hiszen a világ ötödik legnagyobb alumíniumgyártó országáról van szó. Végül markáns szerepet tölt be a pénzügyi szolgáltatások szektora, így a világ legjobb vámmentes zónái közül nyolc Dubaiban található.⁶⁴

---

⁶⁴Forrás: <https://www.uae-embassy.org/news-media/uae-economic-diversification-efforts-continue-thrive>

Dubai másrésről az országon belül is vezető szerepet tölt be, ami a gazdasági több lában állást illeti. Egyedülálló módon sikerült elérni, hogy bruttó hazai termékeinek 95%-a már nem nyersanyagra alapozott. A turizmus 20%-os részesedést teszi ki a GDP-ből, és a többi emírséggel ellentétben. Ezek a szám adatok adnak magyarázatot arra, hogy mért Dubai lett sokkal dinamikusabb és diverzifikáltabb annak érdekében, hogy a fosszilis energiahordozók hanyatlását könnyedén túlélje. A közeljövőben még nagyobb fejlődési ütem várható melyet leginkább a World Expo 2020 elnyerésének köszönhetnek, mely várhatóan több mint 250 ezer új munkahelyet biztosít majd Dubai számára.⁶⁵

A kulcsfontosságú szektorok növekedési rátája Dubaiban (11.ábra)

(11.ábra Forrás: Dubai Gazdasági és Fejlesztési Osztály)

⁶⁵ Forrás: <https://www.dubai.com/v/economy/>

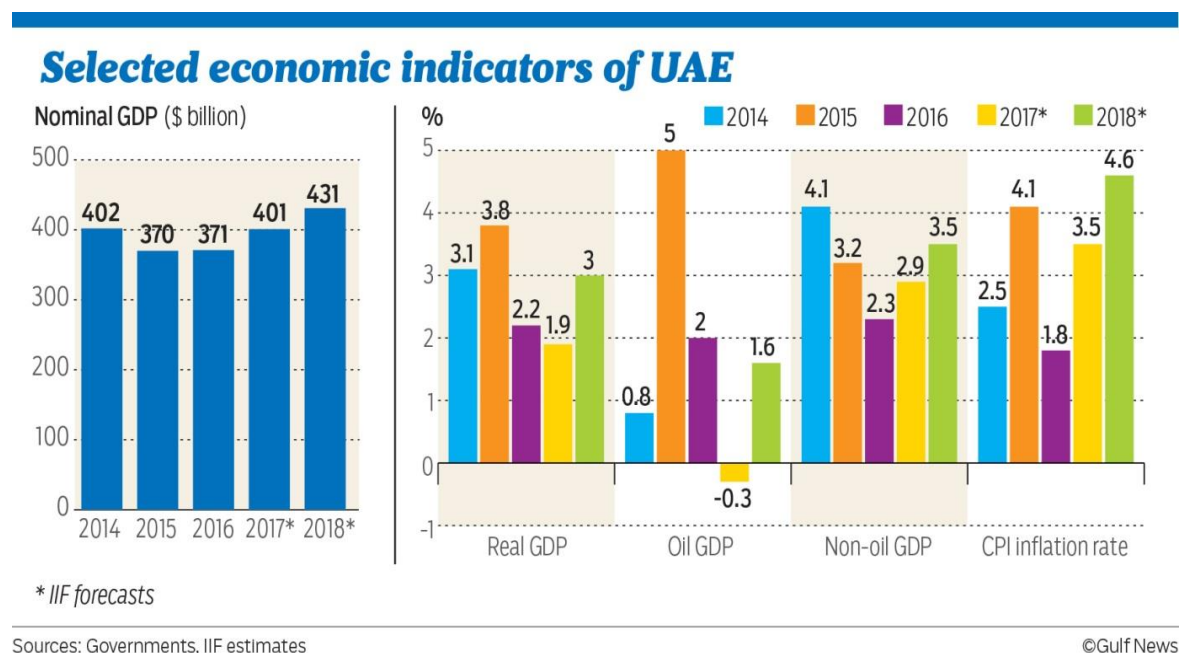
Ahogy az ábra is mutatja Dubai számára a teljes gazdasági megosztottságot ezek a szektorok hozták el. Fontos kiemelni a pénzügyi szektort, melynek fejlődési üteme az elmúlt két évben robbanásszerűnek tekinthető, akárcsak a logisztikai tevékenységek. Az ingatlanipar uralma kétségtelen, valamint hasonlóan nélkülözhetetlen az új berendezkedéshez a kereskedelem is. A város további sikereihez nélkülözhetetlen részét képezik e szektorok párhuzamos fejlődése. Ez struktúra nem csupán Dubai városára, és az Egyesült Arab Emírségekre nézve számít jó példaként, hanem az egész Arab-öböl számára követendő példa lehet a megfelelő diverzifikáció kialakítása érdekében.

Az eddigi kiemelt két országhoz hasonlóan az Egyesült Arab Emírségek is rendelkezik fejlesztési programmal. Az Economy and Vision 2021 egy rövidtávú gazdasági program, melyből az Emírségek hosszútávú hasznot húzhat, a fenntartható diverzifikált gazdaságból, a rugalmasan kezelt új gazdasági modellek elfogadásából. A vízió további célja az ország globális kapcsolatainak kihasználása, annak érdekében, hogy a jelenlegi és jövőbeni Emírségek jóléte biztosítva legyen. A nemzeti tervnek az egyik alap pillére a versenyképes tudásalapú gazdaság létrehozása. Ennek megfelelően a kormány azon dolgozik, hogy több milliárd ember számára lehessen pénzügyi, turisztikai és kereskedelmi központ.

A cél elérése érdekében felállítottak 12 darab kulcsfontosságú teljesítménymutatót, amelyekbe tartozik: nem olaj alapú GDP növekedés, bruttó nemzeti jövedelem lakosonként, a külföldi működő tőkebefektetés nettó áramlása a GDP százalékában, globális versenyképességi index, az emírségi állampolgárok aránya a munkaerőpiacon, Ease of Doing Business Index – ezt a mutató a Világbank számolja ki évente, az adott ország üzletviteli, cégalapítási és működési környezete alapján. Ezen felül az indikátorokba számítják az emírségek arányát a magánszférában, a kis-és középvállalkozások hozzájárulását a GDP-hez, a globális vállalkozási és fejlesztési, valamint globális innovációs indexet, a magasan képzett munkaerő részarányát a munkaerőpiacon, valamint a kutatás és fejlesztésre szánt kiadások arányát a GDP-ben. Ezen mutatókon való javítás tovább lendíti az ország igen csak jól működő szerkezetét. ⁶⁶

Az olaj és olajnélküli szektor növekedése (12. ábra)

(12. ábra Forrás: Kormányzati és IFF becslések alapján Gulf News által publikált diagram)

Az ábra alapján messzemenő következtetéseket tudunk levonni a GDP alakulásával kapcsolatban. Az ország irányát az olajhoz köthető szektor és a nem olajhoz köthető szektorok teljesítményének fejlődése határozza meg a következő évek folyamán. Annak ellenére, hogy a bruttó hazai össztermék minden évben növekedett, az üteme igencsak ingadozó utat követett. Arányosan követte ezt az ingadozást a fosszilis energiahordozókat feldolgozó ipar is, kisebb nagyobb szórással hasonló kilengéseket reprodukált.

⁶⁶ Forrás: <https://government.ae/en/about-the-uae/economy>

7.4. Irán

Irán indikátorait vizsgálva elmondhatjuk, az előző három ország tekintetében, a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkeznek, politikai és diplomáciai szerepe ugyanakkor világszinten is meghatározó. Gazdasági szektorait tekintve, jóval nagyobb a megoszlás, mint az eddigi vizsgált országok esetében, ami leginkább a mezőgazdaság és szolgáltatások nagyobb szerepének tudható be.

A nyersanyag szerepe a többi országhoz hasonlóan itt is meghatározó volt az ország újkori történelmében is. 2006-ban még az állami bevételek 45%-át csak is olajra és földgázra alapozták, és csak 31%-os bevétel származott adókból és egyéb díjakból.⁶⁷

A másik oldalról megközelítve az ország bevételi forrásainak, és kereskedelmének alapjául még mindig a földgáz és kőolaj szolgál. Az ország exportjának 2015-ben a nyersolaj majdnem 60%-át tette ki, ami jelentős kockázattal jár a világpiaci árak változása szempontjából, ugyanakkor az állami bevételek csupán 30% köthető az olajiparhoz, így a térségen belül nyersanyag kockázat szempontból stabilabb alapokon fekszik az ország gazdasága.⁶⁸

Az export megoszlásában legnagyobb szerephez az olaj mellett az ipari termékek előállítására jut, mely évről évre egyre nagyobb fejlődésen megy keresztül.

Irán a többi országhoz hasonlóan rendelkezik egy nemzeti fejlesztési tervvel. Az Iran Vision 2025 nevezetű program az ország fejlesztésére és fejlődésének útmutatására létrehozott nemzeti terv. Négy darab ötéves periódusra osztották a tervek ütemét melynek időintervalluma 2005-től 2025-ig fog tartani. Fontos részként emelhetjük ki a turizmust illető célok elérését. 2004-ben a világ turizmusának 0,9%-át adta Irán, ezt a számot 1,5%-ra akarják emelni 2025-ig, ami 20 millió turistát jelentene. Ezzel egy időben Irán turizmusból származó bevételeinek mértékét 0,7%-ról 2%-ra emelnék.

---

⁶⁷Forrás:https://www.researchgate.net/publication/237143861_Examining_the_Hubbert_Peak_of_Iran's_Crude_Oil_A_System_Dynamics_Approach

⁶⁸ Forrás: <http://www.worldbank.org/en/country/iran/publication/economic-brief-july-2016>

A cél elérése érdekében a jelzett időpontig 11 milliárd dollárt fektetnének be a turizmusba, ami pozitív hatással lenne az ország bevételeinek megoszlását illetően.⁶⁹ Stratégiai szempontból Irán acél gyártása az gazdasági szektorok egyik húzóágának számít. Potenciáljának fontossága miatt foglal el előkelő helyet a nemzeti program fejlesztései között. Tervük szerint 2025-re a világ hatodik legnagyobb acélgyártó országa lehet, ezzel erősítve az ország iparát, és kisebb helyet hagyva az olajiparnak.⁷⁰

Egyes elemzők szerint Irán számára a vízióban kitűzött célok elérésében óriási segítségül szolgálna a jelenlegi vámszabad terület fejlesztése, valamint a további vámmentes zónák és gazdasági városok létrehozása. Kiváló példa erre Szaúd-Arábia ahol folyamatban vannak ezeknek a településeknek az építése, valamint jó példaként jár elől az Egyesül Arab Emírségek, ahol már évek óta jól működő gazdaság alapköveként funkcionálnak a kereskedelmi és vámszabad zónák.⁷¹

Rouhani kormány legfőbb célja Irán fejlődésének fenntartása, és az elmúlt négy évet tekintve a legfontosabb célok között az állami bevételek diverzifikációja és a források biztosítása volt kiemelkedő. A csökkenő gazdasági mutatókat sikerült pozitív irányba terelni, és Irán óriási inflációs rátáját, 40%-ról 8%-ra szorította a kormány. A jelenlegi kormány második terminusát tölti jelenleg, és legfőbb céljaik között található Irán gazdasági függetlenség elérése, ami leginkább az olaj és földgáz ipart érinti.

A kormányfő álláspontja egyértelmű, az olajból származó bevételeket drasztikusan csökkenteni kell és helyére új forrásokat kell biztosítani. Ezen felül, az ország egyik legnagyobb problémájára, a munkanélküliségre is megoldást keresnek, mely jelenleg majdnem 13%-os, és a fiatalok körében, Szaúd-Arábiához hasonló módon igen magas, Irán esetében 27% körül mozog. Rouhami kiemelten tervez foglalkozni ezzel a problémával és 900,000 új munkahely létrejöttét ígérte.

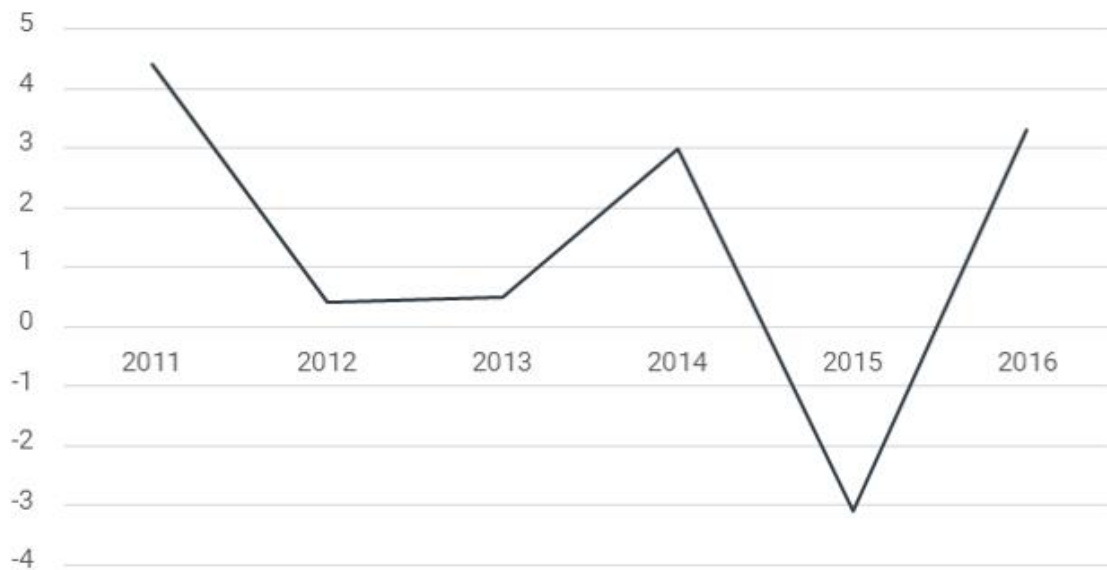
⁶⁹ Forrás: <https://financialtribune.com/articles/travel/5073/will-tourism-reach-iran-vision-2025-targets>

⁷⁰ Forrás: <https://financialtribune.com/articles/economy-business-and-markets/56605/iran-2025-steel-target-no-mirage>

⁷¹ Forrás: <http://www.iran-daily.com/News/169199.html?catid=3&title=Torkan--FTZs-help-achieve-Iran-Vision-2025-goals>

Ezen célok megvalósításához neoliberais politikát kell folytatni, erősíteni kell a privát szektort, és nyitottabb külpolitikát teremteni, ugyanakkor ügyelni a hirtelen fejlődés okozta társadalmi egyenlőtlenségekből származó gondokra. A gazdaság megújulás egy része köszönhető annak, hogy Teherán ellen nemzetközi szankciókat vezettek be, a nukleáris programok miatt, melyek teljes mértékben elfojtották az ország készleteit.⁷²

A nem olajból származó GDP növekedési üteme %-ban (2016) (13.ábra)

(13.ábra Forrás: CBI és IranPartner által publikált diagram)

Annak ellenére, hogy az ország olajalapú gazdaságnak van titulálva, a GDP legnagyobb részét mégis a szolgáltatások teszik ki. Ez a szám 2016-ban majdnem 50%-ot is elérte, ezzel a legnagyobb részét tette ki a bruttó hazai termékeknek. A grafikonból tökéletesen kivehető, hogy egy 2015-ös kilengésen kívül a nem olajhoz kötött szektor teljesítménye az elmúlt 5 évben folyamatosan növekvő tendenciát mutat. A többi országgal ellentétben Irán számára a mezőgazdaság is jelentős bevételeket hoz, és ennek fejlődése is fontos szempont az ország gazdasági stabilitását illetően. 2016-os GDP-t tekintve az olajból szerepe csupán 22%-ot tesz ki. Annak ellenére, hogy a grafikon 2016-ig mutatja a fejlődést ütemét, de a jelenlegi kormány törekvéseinek és erőfeszítéseinek köszönhetően

⁷² Forrás: <https://eastwest.eu/en/opinions/iran-today-tomorrow-economy/iran-rouhani-economy-oil>

2017-ben tovább nőtt a fejlődés üteme egészen 4%-ig, a gazdasági elemzők ebből kiindulva joggal várják el, hogy a fejlődés üteme 2018-ban 4,5% körül fog mozogni.⁷³

Összességében Irán fejlődő országnak tekinthetjük, gazdaság sokszínű és megosztott, habár a nyersanyagok szerepe még jelentős az országban.⁷⁴

8. A külföldi működő tőke

A vizsgált térség számára nagy jelentőséggel bír a külföldről érkező tőke, mely által nagyobb méretű terveket tudnak megvalósítani. Az gazdasági átalakuláshoz nagy mennyiségű tőkére van szüksége minden országnak, melynek finanszírozásához nem minden esetben elegendők az állami bevételek. Ekkor kerül képbe a külföldi működőtőke fogalma, mely során az államok nagy mennyiségű pénzhez jutnak, külföldi befektetők által, akik ezért cserébe részesedést kaptak az általuk befektetett szektorból.

Közelebbről nézve, észrevehetjük, hogy a kiemelt országok gazdaságának alapja történelmi szempontból is nyersanyagokra vezethető vissza, vagyis a mára egyes helyeken fejlett szektorok, nem voltak jelen az állam bevetélti forrásainak listáján. Így akár Katar vagy az Egyesült Arab Emírségek esetében is nulláról kellett kialakítani és felépíteni az új húzóágazatokat. Ehhez az állami pénzekén túl nagy mennyiségű tőkére volt szükség, melyet leginkább külföldről reméltek. A tőke vonzás érdekében, saját törvényeiken és szabályaikon változtattak, valamint kedvező vállalkozói környezetet igyekeztek biztosítani annak érdekében, hogy rövid időn belül nagy mennyiségű tőke áramoljon az országba. Az Emírségek és Katar sikerrel vitte véghez tervét, Szaúd-Arábia jó úton halad ennek eléréséhez és Iránnak is megvannak a megfelelő tervei, hogy befektetők számára kecsesítő piaccá váljon.

---

⁷³Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-iran-economy-imf/iran-economys-recovery-strengthening-but-bank-reform-is-urgent-imf-says-idUSKBN1EC10V>

⁷⁴ Forrás: <https://www.iranpartner.com/economy/>

8.1. Katar

Katar esetében szintén fontosnak mondhatjuk a külföldről érkező tőke erejét, ugyanakkor méreténél fogva kevésbé kötik fejlődésüket a más országból érkező befektetésekhez.

Érdekes vonzattal érzékeltette a gazdasági válság hatását az országban, ugyanis rögtön utána, 2009-ben, történelmi rekordot jelentő majdnem 9 milliárd dollárnyi befektetés érkezett az országba. Az ezt követő években hozzávetőleges 1 milliárd dollárnyi tőkével tudtak gazdálkodni, 2017-ben csupán 700 millió dollár volt ez a szám.⁷⁵⁷⁶ Az ország méretéhez és lakosságához viszonyítva ezek az összegek nem számítanak alacsonynak, a megfelelő felhasználás esetén az elvárt célokhoz elegendőnek mondhatóak.

8.2. Egyesült Arab Emírségek

Az ország jelenlegi sikereit, és magas életszínvonalát számos dologgal lehet magyarázni. Az uralkodó család által megálmodott tervek elérésében kétségtelen szerepet játszik, hogy megfelelő módon és megfelelő időben tették az ország piacát nyitottá és befogadóvá. Az emírségek nagyléptű fejlődését többek között a működőtőke beáramlásnak köszönhetjük,

Egyesült Arab Emírségekbe áramló külföldi működő tőke millió dirhamban (14.ábra)

(14.ábra: Forrás: Emírségi Nemzeti Statisztikai Hivatal)

⁷⁵ Forrás: <https://www.heritage.org/index/country/qatar>

⁷⁶ Forrás: <https://www.indexmundi.com/facts/qatar/foreign-direct-investment>

mely az elmúlt évek során folyamatosan magas szinten lebegett.

Az alábbi diagramon az Emírségekbe évente beáramló külföldi működőtőke mennyiségét láthatjuk, millió dirhamban. Az ország életében meghatározó időszak a 2000-es évek elejétől egészen a gazdasági válságig tartott, ez jól látszik a tőkeáramláson keresztül is, ugyanis 2007-ben az állam történelmében rekordnak számító majdnem 15 milliárd dollárnyi tőke érkezett.

2008-as gazdasági recesszió azonban megállította a beáramlás mértékét, és negyedére csökkentette a külföldi befektetések anyagi hozzájárulását. A válság hatása nemcsak az FDI hanem, más mutatók szempontjából sem éreztette sokáig hatását, ugyanis a következő években folyamatos és stabil módon nőtt a működőtőke áramlás mértéke. Napjainkra 11 milliárd dollárnyi tőke érkezik az Emírségekbe, mely elegendőnek mondható a 2021-ig kitűzött célok eléréséhez.

8.3. Szaúd-Arábia

A királyság esetén ezek a mutató számok jóval elmaradnak, ugyanis 2006 és 2017 között az éves átlagos tőke beáramlás 4,5 milliárd dollár volt, köszönhetően a tavalyi év negyedik negyedévének, amikor csupán 260 millió dollár érkezett az országba.⁷⁷

A 2030-as nemzeti terv része, hogy a szaúdi piacot vonzóbbá és nyitottabbá tegyék a külföldiek számára. A munkahelyteremtésen, az infrastruktúra kiépítésen túl, a technológiai és ipari újítások által kívánják elérni azt, hogy 2020-ig a tőkeáramlás 12%-ot emelkedjen. Az Emírségekhez hasonló módon, adó kedvezményekkel és gazdasági engedményekkel, valamint vámmentes zónák kialakításával javíthatják jelenlegi helyzetüket, mely kulcsfontosságú szerepet játszik a gazdasági diverzifikáció elérésében.⁷⁸

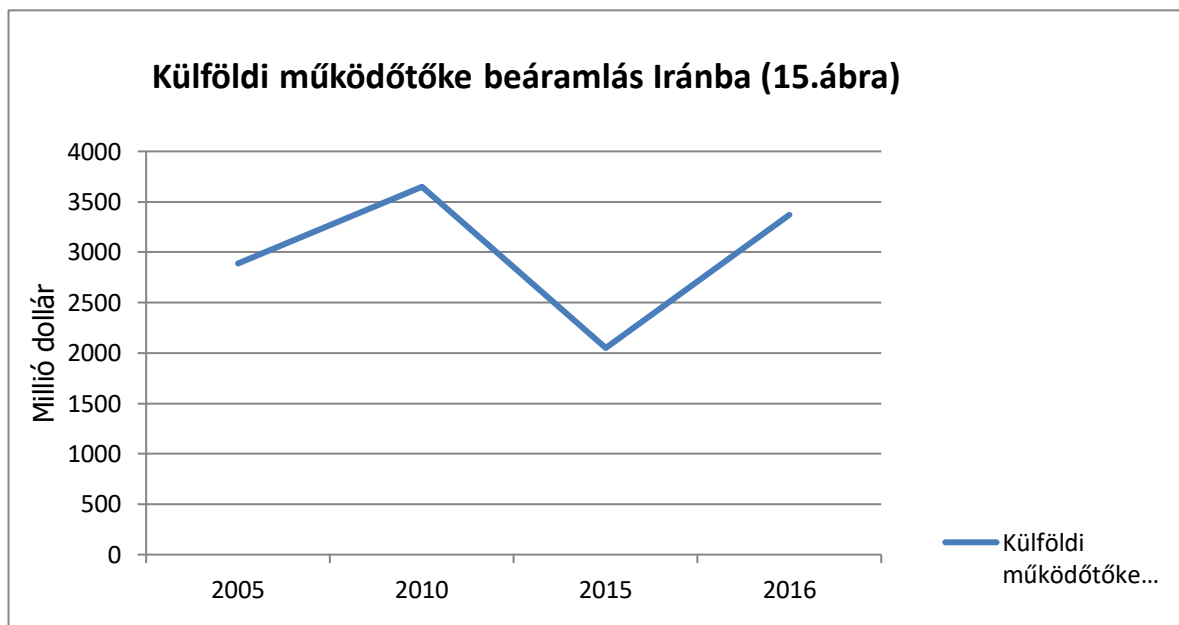
⁷⁷Forrás: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/foreign-direct-investment>

⁷⁸ Forrás: <https://aawsat.com/english/home/article/1251951/saudi-arabia-predictions-foreign-investment-growth-12-2020>

8.4. Irán

Irán számára a külföldi működőtőke érkezése nagy szereppel játszik, az ország fejlődését tekintve. Az iráni kormány nagy hangsúlyt fektet a tőkeerős külföldi befektetők fogadására, mivel tisztában vannak azzal, hogy zálog lehet az ország teljesítményének stabilis növekedésére.

Kiemelt szerepet játszanak a vámszabad zónák, melyek nemzetközi cégek számára biztosítanak megfelelő körülményeket, hogy aktívan tudják kivenni piaci részesedésüket. A munkahelyteremtésen túl, az naprakész technológiát és tudást is magával hozhatnak az újonnan megjelenő cégek. Jelenlegi adatok alapján a szabad kereskedelmi zónákba egy új szerződés alapján, 4,5 milliárd dollár értékű befektetés érkezik, mely hozzájárul a gyors és biztos fejlődéshez.⁷⁹

(15. ábra Forrás: ENSZ Statisztikák alapján saját készítésű diagram.)

Irán működőtőke áramlása növekvő tendenciát mutat, melyet leginkább a kormányintézkedéseknek, valamint a bel-és külpolitikai nyitottság növelésének köszönhetünk. Az ország számára az érkező befektetések nagy súllyal bírnak. Iránban a legnagyobb tőkeimportáló országok közé soroljuk, Törökországot, Kínát, Olaszországot

⁷⁹ Forrás: <http://www.iran-bn.com/2018/03/14/free-trade-zones-to-attract-4-5bn-in-fdi/>

és Franciaországot, melyek leginkább a szabadkereskedelmi zónákba fektettek nagy tőkét.⁸⁰

A közeljövőt vizsgálva növekvő tendencia várható, és tovább erősítik az ország nem olaj alapú gazdaságának fejlesztését, céljuk leginkább a gazdasági biztonság elérése a diverzifikáció által.

8.5. Összegzés

A négy ország nyersanyagmentes politikáját és jelenlegi helyzetét elemezve, pontosan körvonalazódik az a tendencia, amit 10 évvel ezelőtt még nehezen tudtunk volna elképzelni. Egy évtizeddel ezelőtt az öböl országainak rendkívül kis hányadát sorolhattuk a tudatos irány követői közé.

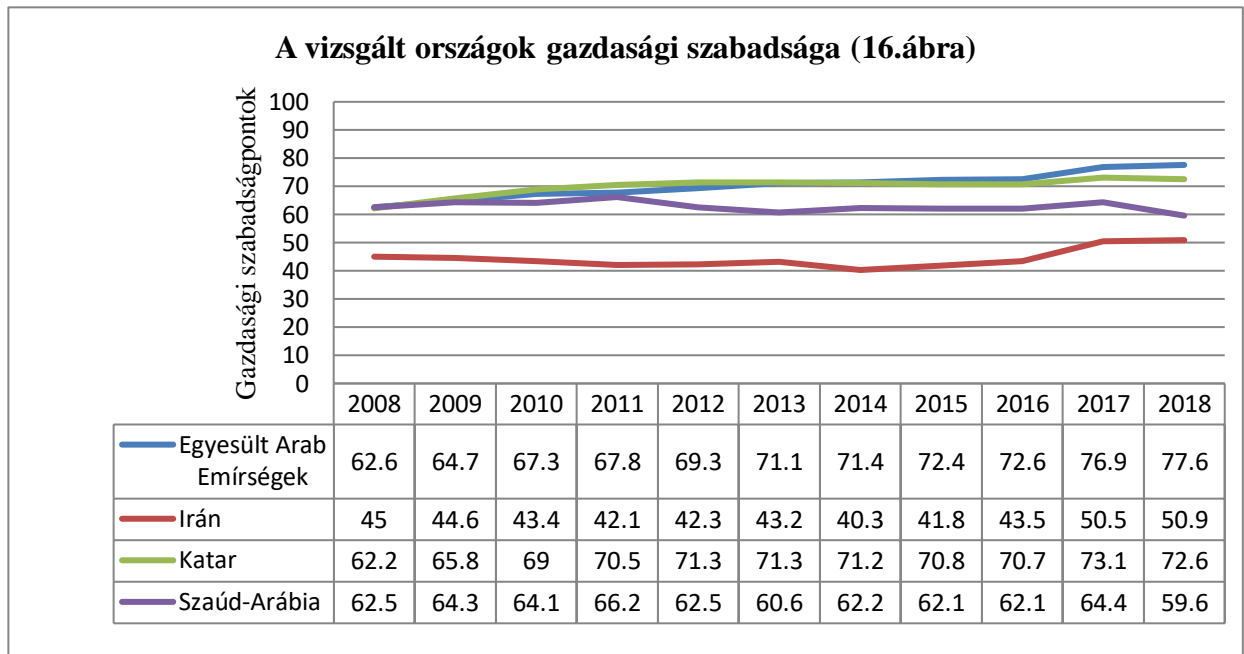
Mára a statisztikai adatok, valamint a gazdasági indikátorok elemzésén keresztül, bátrabban jelenhetjük ki, hogy a térség túlnyomó többség nem csak elméleti síkon, de gyakorlati megvalósítással is küzd, a fosszilis energiahordozók által okozott kockázati tényezők veszélyei ellen. Ennek a kockázatnak a legsúlyosabb következményei a világ egyes részein államcsőd közeli állapotokat idézett elő, de kevésbé drasztikus esetben óriási költségvetési deficit és államháztartási hiányt hozott magával.

A megfelelő kormányzati döntések által nem nevezhető megoldhatatlan feladatnak az energiahordozók világpiaci árának ingadozásától való függetlenség megvalósítása. Ennek a kihívásnak a megoldása egyértelműen a kormányzati bevételek megfelelő befektetése, vagyis a teljes gazdasági diverzifikáltság kialakítása. A diverzifikált gazdaság legfőbb ismérveként a stabilitást és kiszolgáltatottság teljes hiányát említhetjük. A cél elérése érdekében, legfontosabb szempontként a megfelelő szektorok fejlesztését tudnám megnevezni.

---

⁸⁰ Forrás: <http://www.iran-bn.com/2018/03/14/free-trade-zones-to-attract-4-5bn-in-fdi/>

Tehát annak felismerése, hogy mely szegmensek képesek betölteni azt az űrt, amelyet az olajipar kihagyása okoz, kulcsszerepet játszik a siker megvalósításában. Kutatásaim eredménye egyértelműen arra mutat rá, hogy az általam vizsgált arab országok megfelelő szakmai támogatással és munkaerő ellátással képesek voltak kiaknázni azok a gazdasági forrásaikat melyek, hozzájárultak ahhoz, több lábón álló ország gazdaságaikat kialakíthassák.

(16. ábra Forrás: heritage.org oldal adatai alapján saját készítésű diagram)

Az országok mutatóinak alapján a heritage.com egy speciális mérőszámmal jellemzi a világ országainak gazdaságát, az úgynevezett gazdasági szabadság alapján állítottak fel listát. A gazdasági szabadság, mint mérőszám számos más indikátor alapján kerül kiszámításra. Belekalkulálják a tulajdonjogokat, az igazságszolgáltatási hatékonyságot, a kormányzati integritást, az adóterhek mértékét, a kormányzati kiadásokat, az alap egészségügyi szolgáltatásokat, az üzleti, a munkavállalói, a monetáris, a kereskedelmi, a befektetői és pénzügyi szabadságot. Majd az ezekből számított értékek alapján kategóriákba sorolják a különböző országokat.

Az országokat öt kategória alapján sorolják be. 0-49,9 pontig teljes gazdasági elfojtottságról beszélünk, 50-59,9 pontig kevésbé szabad, 60-69,9 mérsékelten szabad, 70-79,9 leginkább szabad és 80-100 pontig teljes gazdasági szabadság jellemzi az adott országot. A vizsgált országok közül Irán sorolható a legkevésbé szabad gazdaságok közé,

ugyanakkor a tendencia itt is pozitív. 2016-ban sikerült kategóriát lépnie, és egy szinttel feljebb lépve napjainkra kevésbé szabad országok között foglal helyet.

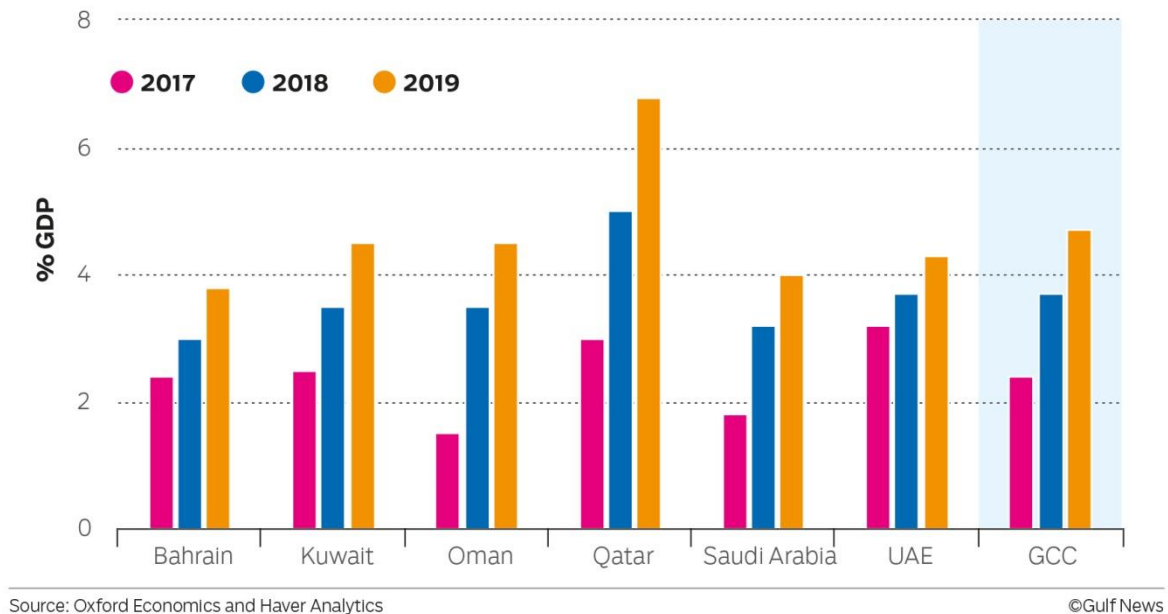
Szaúd-Arábia esetében stabilan egy kategóriát emelhetünk ki, az ország az elmúlt 10 évben folyamatosan a kevésbé szabad országok közé volt sorolható, 2018 év végére tarthatja ezt a pozíciót annak ellenére, hogy jelenleg elfojtott gazdasági környezettel rendelkezik. A jelenlegi állapotok, tervek és programoknak köszönhetően a következő 10 évben elérheti a leginkább szabad kategóriát.

Katar 2011-ben váltott kategóriát azóta pedig stabilan a többségében szabad országok között található, teljesítménye kiegyensúlyozott, fejlődésére a 2022-es futball világbajnokság lehet pozitív hatással.

Az Egyesült Arab Emírségek tendenciája az ábra adatai alapján egyértelműnek tűnik. Az ország az elmúlt 10 évben világszinten is kimagasló fejlődési ütemet tudott felmutatni. 2014-ben sikerült megelőznie Katart, és azóta is stabilan a leginkább szabad országok listáját erősíti. A jelenlegi fejlődési ütem arra enged következtetni, hogy a közeljövőben beléphet a teljes gazdasági szabadsággal rendelkező országok kategóriájába, melyhez nagymértékben járulhat hozzá a World Expo 2020 megrendezése.

Az Öböl Menti Együttműködési Tanács országainak nem olajalapú GDP növekedésében kaphatunk választ arra, hogy a nyersanyagok szerepe egyre kevésbé, egyes helyeken egyáltalán nem dominál napjainkra. Mind a hat országot tekintve egyenletes és stabil fejlődést tapasztalhatunk. Az előrejelzés alapján 2019-ben folytatódik a fejlődés, viszont érdemes kiemelni, hogy nem maga a fejlődés, hanem a fejlődés üteme is tovább növekszik. A GCC ország átlagát tekintve, 2017-ben valamivel több, mint két százalékos növekedést tapasztalhattunk, míg 2018-ra vetítve ez az adat már majdnem 4%-os.

GCC non-oil GDP growth forecast for 2017-2019

(17. ábra Forrás: Oxford Economics és Haver Analytics adatai alapján Gulf News által publikált diagram)

A jelenlegi számítások alapján pedig 2019-re meghaladja a 4%-os fejlődési ütemet a nem olajra alapozott források GDP-ben betöltött aránya.

Az elemzések és a mutatószámok iránya alapján kijelenthetjük, és a vizsgált országok eredményei alapján joggal következtethetünk arra, hogy a nyersanyagok világpiaci árának drasztikus csökkenése, illetve a készletek rohamos fogyása már nem lenne szélsőséges hatással a térség országainak gazdaságára. Sikeresen elérniük az energiahordozóktól való függetlenséget, és jelenlegi programok megvalósítása esetén tovább erősíthetik országaik gazdaságát.

III. BEFEJEZÉS

9.1. Hipotézisbizonyítás

Dolgozatom első felében, azt a hipotézist állítottam fel, hogy az Arab-öböl menti országok gazdasági és kereskedelmi szektora teljes mértékben az olajra támaszkodik. Számos kérdés merül fel ennek az állításnak a felvetésénél, vajon meddig tartható fenn ez a gyorsaságú fejlődés? Nyersanyag készletek csökkenése és teljes készlet kifogyások

milyen hatást gyakorolnak a térség országaira? A kutatásom célja egyértelműen annak a tézisnek a bemutatása, hogy az eddig nyersanyagokra támaszkodó országok, napjainkra részlegesen vagy teljes mértékben nyersanyagtól való függetlenséget és gazdasági diverzifikációt alakítottak ki.

Az első fejezetben igyekeztem bemutatni az általam kiválasztott négy ország legfőbb gazdasági mutatóit, a három legfontosabb szektor elemzése által. Ezáltal jobb rálátást kaptunk a fejlődő és fejlett országok gazdasági szerkezetére, és könnyebb következtetéseket tudunk levonni az egész térség fejlődési irányával kapcsolatban. A történelmi kitekintésben tisztázódott, hogy 70-80-as években lendült fel a vidék nyersanyag kitermelése, ekkora a többnyire kisebb városokból álló országok fejlődése robbanásszerűen megugrott. Az ipari fejlődésen túl demográfiai vonzata is lett a földgáz és olajmezők felfedezésének. A népesség egyes helyeken több mint tízszeresére nőtt napjainkra, így a nyersanyagok szerepe megkérdőjelezhetetlen volt.

A külpolitika változása együtt mozgott az öböl országainak világban betöltött szerepével, így az egyre erősödő kereskedelem és kulcsfontosságú nyersanyagok exportja, diplomáciai hatalmat is megával hozta. A nagyhatalmak számára, ezen országokkal való jó kapcsolat ápolása stratégiaileg és külkereskedelmi szempontból is igen fontosnak nevezhető. Hazánk szempontjából magas potenciállal rendelkezik az arab piac, másik oldalról pedig a képzett és tudásalapú munkaerő biztosít kölcsönös előnyöket. A Kőolaj-exportáló Országok Szervezetében, és az Öböl Menti Együtműködési Tanácsban betöltött szerepükből jól láthatjuk, hogy milyen világszintű pozíciókat töltenek be az Arab-öbölben található államok.

Kétségtelen tény, hogy a fosszilis energiahordozók világpiaci ára rendkívül érzékeny módon érintette az arab államok gazdaságát. A kisebb kilengések nagymértékű költségvetési hiányt és gazdasági megingást okoztak, így jogosan érhatték azok a vádak, hogy teljes mértékben nyersanyagokra alapozzák gazdaságukat.

Az elmúlt 10 év adatait, statisztikát és tendenciáit vizsgálva azonban megcáfolnám ezt a hipotézist. Egyes országoknak már évekkel ezelőtt sikerült diverzifikálni gazdaságukat, és tudatos belpolitikai döntések által levették a terhet a nyersanyag feldolgozó iparról. Másik csoportba sorolnám azokat az országokat, akik megfelelő gazdasági programmal rendelkeznek, és kész tervekkel készülnek átalakítani szerkezetüket. Közös nevezőként jelenik meg, a jelenlegi energiahordozók által befolyt források megfelelő befektetése. A

jelenlegi felhasználás lehet a kulcsa az 5-10 éven belül megjelenő probléma megoldására, ugyanis egy stabil gazdaság nem egy lábon áll. Fontos észrevenniük, hogy melyek azok a szektorok melyek erősítése helyettesítheti az olajból származó források szerepét. Leginkább a pénzügyi és banki szolgáltatások, a turizmus, a kereskedelem valamint az építőipar. Ezek a szegmensek azok amelyek teljes függetlenséget biztosítják a térség országainak. Egységesen jelenik már meg a gazdasági szabad zónák kialakítása mely a külföldi működő tőke beruházások számára igen vonzó befektetői környezetet valósít meg.

A tőkeorientált piac mellett, szintén kecsegtető lehet az óriási felvásárló piac, mely eddig nem feltétlenül volt kihasználva, leginkább a konzervatív hagyományok és szigorú szabályzások végett. A változások bevezetése, és a liberális piacgazdaság kialakítása egyaránt hozzájárult ahhoz, hogy megcáfoljuk a tézist, miszerint az öböl országai teljes mértékben az energiahordozókból származó bevételektől függenek. Helytállóbb az állítás miszerint számos országnak sikerült elérni a diverzifikált gazdaság nyújtotta biztonságot, míg más országok készen állnak és megfelelő módon készülnek az olaj korszak utáni időkre, melyhez kapacitásuk és szakmai felkészültségük is elegendő. Jelenlegi álláspontok alapján nincs akadálya annak, hogy ezek az országok 5-10 éves távlatban gondolkozva, szintén beállnak a gazdaságilag független államok sorába.

Munkásságom eredményét igyekeztem több oldalról is alátámasztani, így kettő darab mélyinterjúval emeltem dolgozatom színvonalát. Interjúalanyaim kiválasztásánál fontos szempontnak tartottam, hogy a témában hiteles, és szakmailag elismert szakembereknek tehessem fel kérdéseimet. A két interjú tovább erősítette kutatásaim végkifejletét, így megfelelő visszaigazolást kaptam mindkét interjú folyamán.

Szakedolgozatom által úgy vélem sikerült hiteles és számos mutatóval alátámasztott eredményt elérnem, melynek végén joggal vonhatók le rövidtávú és hosszútávú következtetést egyaránt. Nem csupán a CIA Factbook és a World Bank adatai, hanem számos más a térségben igencsak elismert forrás alapján értem el a megállapításra, hogy az arab országok számára az olajkészletek csökkenése, valamint a világpiaci árak kilengése nem jelent grandiózus problémát.

9.2. Konklúzió

Szakedolgozatom által, közelebbi tudást szereztem világunk egyik meghatározó térségének gazdasági szerkezetéről. Érdeemes kiemelni, hogy átfogó eredményt csakis teljes szemlélet és berendezkedés váltásával tudnak majd elérni. A térség számos országának sikeréből nem csak a szomszédos országoknak, hanem globális szinten is érdemes példát venni, hiszen leggyakrabban a változástól való félelem lehet a siker legnagyobb akadály.

A változást teljes mértékben kerülő, és teljességgel konzervatív országirányítás előbb utóbb súlyos következményekkel nézett volna szembe. Az öböl országainak jövője igencsak bizonytalanná, és rendkívüli módon kiszolgáltatottá vált volna, abba az esetben, ha továbbra is folytatják az elmúlt 30-40 évben megszokott egysíkú gazdasági tevékenységeiket. Ahhoz, hogy időben és megfelelő módon tudjanak reagálni és cselekedni, nagyfokú gazdasági és szakmai érettségre volt szükség, melynek eredményét már számos példán keresztül nyomon követhetjük.

Az vizsgált arab országok számára is szükség volt egy intő jelre, melyből kellő mértékben megtapasztalhatták, milyen következményekkel járhat egyoldalú belpolitikájuk. Történelmük szempontjából, sok nézőpontból fordulópont lehetett a 2008-as gazdasági recesszió okozta drasztikus olajár csökkenés. Az árzuhanás mértéke soha nem látott hiányokat és bevétel csökkenéseket okozott, mely utána rákényszerítette az említett országokat a teljes szemléletváltás megvalósítására.

Úgy gondolom szakdolgozatom, a saját kutató munkám, az elemzés alá vetett grafikonok és diagramok alapján hitelesen bizonyítottam azt a tényt, hogy napjainkra az Arab-öböl menti államok nem nyersanyag bevételeikre alapozzák teljes állami bevételeiket. Saját eredményeimem túl, két a térséget jól ismerő és az öböl gazdaságából együtt több mint 45 év tapasztalattal rendelkező szakember egybehangzó véleménye is kutatási céloimat igazolja.

Elsősorban köszönetet szeretnék nyilvánítani Dr. habil Neszmélyi György, egyetemi docens PhD részére, aki konzulensem volt, és tapasztalatával valamint szakmai tudásával hozzájárult dolgozatom létrejöttéhez. A továbbiakban szeretném megemlíteni David Swan és Hatem Elzuhairy Urat, akik interjúalanyaim voltak, és válaszaikkal emelték munkám színvonalát.

IV. IRODALOMJEGYZÉK

Internetes források:

A Szaúdi Pénzügyi Minisztérium [2018]: Költségvetési riport.

<https://www.mof.gov.sa/en/financialreport/Documents/171119%20infographic%20q3%20eng%20G.pdf#search=revenue%20from%20oil>

Letöltve 2018.04.18.

A Szaúdi Pénzügyi Ügynökség adatai alapján a Tradingeconomics.com [2016]: Szaúd-Arábia állami bevételei.

<https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/government-revenues#>

Letöltve 2018.04.07.

Aawsat.com [2018] Saudi Arabia: Predictions on Foreign Investment Growth of 12% in 2020. <https://aawsat.com/english/home/article/1251951/saudi-arabia-predictions-foreign-investment-growth-12-2020>

Letöltve 2018.04.26.

Adó online [2018]: Már van adózás az arab olajállamokban.

<https://ado.hu/rovatok/ado/mar-van-adozas-az-arab-olajallamokban>

Letöltve 2018.04.11

Akusztika Mérnöki Iroda Kft. [2015]: Referencialista.

http://akusztikakft.hu/sites/default/files/pdf/referencialista_20150914.pdf

Letöltve 2018.04.01.

Ana Pukas [2018]: Saudi Arabia looks to the future — by stepping 5,000 years into the past.

<http://www.arabnews.com/node/1289026/business-economy>

Letöltve 2018.04.24.

Archana Narayanan és Arif Sharif [2016]: Dubai's \$36 Billion Plan to Build the World's Biggest Airport.

https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-12-15/dubai-said-to-plan-36-billion-spend-on-world-s-biggest-airport?cmpid=socialflow-facebook-business&utm_content=business&utm_campaign=socialflow-organic&utm_source=facebook&utm_medium=social

Letöltve 2018.04.10.

Atlas Media [2016]: Kereskedelmi partnerek.

<https://atlas.media.mit.edu/en/>

Letöltve 2018.04.04.

Atlas Media [2016]: Országok profilja.

<https://atlas.media.mit.edu/en/>

Letöltve 2018.03.28.

Atlas Media [2016]: Országok profilja.
<https://atlas.media.mit.edu/en>
Letöltve 2018.03.31.

Atlas Media [2016]: Országok profilja.
<https://atlas.media.mit.edu/en/>
Letöltve 2018.03.31.

Az Emírségek kormányának hivatalos oldal [2018]: Economy and Vision 2021.
<https://government.ae/en/about-the-uae/economy>
Letöltve 2018.04.19.

Az Emírségek kormányának hivatalos oldal [2018]: Változások a mezőgazdasági szektorba.
<https://government.ae/en/information-and-services/environment-and-energy/agriculture-sector>
Letöltve 2018.03.31.

Az Emírségek kormányának hivatalos oldala [2018]: Turizmus és gazdaság.
<https://government.ae/en/information-and-services/visiting-and-exploring-the-uae/travel-and-tourism>
Letöltve 2018.03.27.

BBC News [2017]: Iran profile.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542438>
Letöltve 2018.03.30.

BBC News [2017]: Qatar profile.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14702609>
Letöltve 2018.03.30.

BBC News [2017]: UAE profile.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14704414>
Letöltve 2018.03.30.

CIA Factbook [2018]: Emírségek adatlapja.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>
Letöltve 2018.03.21.

CIA Factbook [2018]: Ország profil.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>
Letöltve 2018.04.01.

CIA Factbook [2018]: Országok profilja.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>
Letöltve 2018.03.31.

CIA Factbook [2018]: Országok profilja.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
Letöltve 2018.03.31.

CIA Factbook [2018]: Országok profilja.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
Letöltve 2018.03.31.

CIA Factbook [2018]: Szaúd-Arábia profilja.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>
Letöltve 2018.03.31

CIA Factbook [2018]: Vizsgált országok profiljai.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>
Letöltve 2018.03.15.

Conrad Hackett és Micheal Lipka [2018]: Why Muslims are the world's fastest-growing religious group.
<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/06/why-muslims-are-the-worlds-fastest-growing-religious-group/>
Leöltve 2018.03.29.

Dalily Sabah [2017]: Kuwait's Silk City project expected to top \$100B.
<https://www.dailysabah.com/business/2017/03/09/kuwaits-silk-city-project-expected-to-top-100b>
Letöltés 2018.04.01.

Dubai.com [2017]: Dubai economy.
<https://www.dubai.com/v/economy/>
Letöltve 2018.04.18

Eastwest.eu [2017]: Iran. Rouhani's next test? Going beyond oil and diversifying the economy.
<https://eastwest.eu/en/opinions/iran-today-tomorrow-economy/iran-rouhani-economy-oil>
Letöltve 2018.04.22.

Ellen R. Wald [2017]: For How Long Will OPEC Extend Production Cuts?
<https://www.forbes.com/sites/ellenwald/2017/11/29/november-2017-opec-meeting-preview/#2fa9fe7d6222>
Letöltve 2018.04.06.

Elnara Miriam Mehdiyeva [2012]: Dubai eco-tourism.
<https://www.slideshare.net/elnamiriammehdiyeva/dubai-ecotourism>
Letöltve 2018.04.10.

Emírségek Nagykövetsége Washington [2017]: UAE Economic Diversification Efforts Continue to Thrive.

<https://www.uae-embassy.org/news-media/uae-economic-diversification-efforts-continue-thrive>

Letöltve 2018.04.18.

Energiainfo [2016]: Irán is a megújuló felé fordul.

<http://www.energiainfo.hu/iran-is-a-megujulok-fele-fordul-34164/>

Letöltve 2018.04.14.

EuroJournals Publishing [2009]: Examining the Hubbert Peak of Iran's Crude Oil: A System Dynamics Approach.

https://www.researchgate.net/publication/237143861_Examining_the_Hubbert_Peak_of_Iran's_Crude_Oil_A_System_Dynamics_Approach

Letöltve 2018.04.20.

Euronews [2017]: Lendületet kap a napenergia Iránban.

<http://hu.euronews.com/2017/07/31/lenduletet-kap-a-napenergia-iranban>

Letöltve 2018.04.14.

Financialtribune.com [2014]: Will Tourism reach Iran Vision 2025 Targets?

<https://financialtribune.com/articles/travel/5073/will-tourism-reach-iran-vision-2025-targets>

Letöltve 2018.04.22.

Financialtribune.com [2017]: Iran 2025 Steel Target No Mirage.

<https://financialtribune.com/articles/economy-business-and-markets/56605/iran-2025-steel-target-no-mirage>

Letöltve 2018.04.22.

Forbes Magazin [2017]: Szaúd-Arábia profilja.

<https://www.forbes.com/places/saudi-arabia/>

Letöltve 2018.03.04.

Gulf News [2018]: Dubai sees 15.8m visitors as it sets its sights on 20m.

<http://gulfnews.com/business/sectors/tourism/dubai-sees-15-8m-visitors-as-it-sets-its-sights-on-20m-1.2170183>

Letöltve 2018.04.10.

Gyüre József [2016]: Arab tőke Magyarországon: folyik a lassú építkezés.

<http://www.piacprofit.hu/gazdasag/arab-toke-magyarorszagon-folyik-a-lassu-epitkezes/>

Letöltve 2018.04.01.

Hadley Gamble és Holly Ellyatt [2018]: Goodbye oil, Saudi Arabia's future economic growth will come from its mega-cities.

<https://www.cnbc.com/2018/01/23/goodbye-oil-saudi-arabias-future-economic-growth-will-come-from-its-mega-cities.html>

Letöltve 2018.04.18.

Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum és William L. Ochsenwald [2017]: Saud-Arabia.
[https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Wahhabi-movement#ref45224-](https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Wahhabi-movement#ref45224)
<https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Kingdom-of-Saudi-Arabia#ref45232>
Letöltve 2018.03.29.

Healy Consultants Group PLC [2018]: Countries Free Zones.
<http://www.healyconsultants.com/>
Letöltve 2018.03.31.

Heritage.com [2017]: Ország profil.
<https://www.heritage.org/index/country/qatar>
Letöltve 2018.04.25.

Index [2013]: Elkészült a világ legnagyobb naperóműve.
https://index.hu/tech/2013/03/18/elkeszult_a_vilag_legnagyobb_naperomuve/
Letöltve 2018.04.10.

Index [2017]: A sivatagban építi a jövő városát Szaúd-Arábia.
<http://www.origo.hu/gazdasag/20171025-sivatag-jovo-varosa-szau-arabia.html?pIdx=1>
Letöltve 2018.04.14.

Index [2017]: Különösen kemény hatalmi játszma indult az arab világban.
https://index.hu/kulfold/2017/06/08/katar_szau-arabia_diplomaciai_viszaly_kapcsolatok_megszakitasa/
Letöltve 2018.04.01.

Indextmundi.com [2016]: Qatar - Foreign direct investment.
<https://www.indextmundi.com/facts/qatar/foreign-direct-investment>
Letöltve 2018.04.26.

Indextmundi.com [2018]: Havi olajárak dollár/hordó.
<https://www.indextmundi.com/commodities/?commodity=crude-oil&months=120>
Letöltve 2018.04.06.

Iran-bn.com [2018]: Free Trade Zones to Attract \$4.5bn in FDI.
<http://www.iran-bn.com/2018/03/14/free-trade-zones-to-attract-4-5bn>
Letöltve 2018.04.28.

Iran-daily.com [2016]: Torkan: FTZs help achieve Iran Vision 2025 goals.
<http://www.iran-daily.com/News/169199.html?catid=3&title=Torkan--FTZs-help-achieve-Iran-Vision-2025-goals>
Letöltve 2018.04.22

Iranpartner.com [2016]: Iran econom.
<https://www.iranpartner.com/economy>
Letöltve 2018.04.22

Katar Fejlesztési és Statisztikai Hivatal [2018]: Vision 2030.
<https://www.mdps.gov.qa/en/qnv1/Pages/default.aspx>
Letöltve 2018.04.18.

Kormány.hu [2014]: Nagykövetségek konzuli szolgálatok.
<http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/kovetsegek-konzulatusok>
Letöltve 2018.04.01.

Kormány.hu [2018]: Bővülnek a magyar-iráni egészségügyi kapcsolatok.
<http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/bovulnek-a-magyar-irani-egeszsegugyi-kapcsolatok>
Letöltve 2018.04.14.

Micheal Stephens [2016]: Qatar's upcoming five-year plan 'a reflection of less certain times'. <https://dohanews.co/qatars-upcoming-five-year-plan-reflection-less-certain-times/>
Letöltve 2018.04.18.

MKIK [2016]: Együttműködés a Dubai Kereskedelmi és Iparkamarával. A részletekért kattintson a képre.
<http://www.mkik.hu/hu/magyar-kereskedelmi-es-iparkamara/cikkek/egyuttmukodes-a-dubai-kereskedelmi-es-iparkamaraval-a-reszletekert-kattintson-a-kepre-89623>
Letöltve 2018.04.01

MTI [2015]: Új korszak kezdődik a magyar-iráni kapcsolatokban.
<http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/uj-korszak-kezdodik-a-magyar-irani-kapcsolatokban>
Letöltve 2018.04.01.

MTI [2016]: Hosszú távon fellendülhetnek a kuvaiti-magyar kereskedelmi kapcsolatok.
<http://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/parlamenti-allamtikarsag/hirek/hosszu-tavon-fellendulhetnek-a-kuvaiti-magyar-kereskedelmi-kapcsolatok>
Letöltve 2018.04.01.

MTI [2016]: Hungary concludes nuclear and business agreements in UAE.
<http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-concludes-nuclear-and-business-agreements-in-uae>
Letöltve 2018.04.01.

MTI [2016]: Szaúd-Arábia izgalmas exportlehetőségeket jelenthet Magyarországnak.
<http://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/parlamenti-allamtikarsag/hirek/szau-arabia-izgalmas-exportlehetosegeket-jelenthet-magyarorszagnak>
Letöltve 2018.04.01

MTI források alapján HVG cikk [2015]: Orbán részt akar venni az iráni atomprogramban.
http://hvg.hu/gazdasag/20151130_Orban_reszt_akar_venni_az_irani_atomprogr
Letöltve 2018.04.01.

MTI források alapján Index cikk [2013]: Most Katarért rajong Szijjártó.
https://index.hu/gazdasag/2013/01/28/katar_a_magyar_energiabiztonsag_jovoje/
Letöltve 2018.04.01.

OPEC [2017]: Havi olajpiaci riport.
http://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm
Letöltve 2018.04.04.

OPEC adatok alapján a Tradineconomics.com [2018]: Szaúd-Arábia olajtermelése.
<https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/crude-oil-production>
Letöltve 2018.04.07.

OPEC Annual Statistical Bulletin [2017]: OPEC részesedés a világ kőolaj készleteiből 2016-ban.
http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm
Letöltve 2018.04.06.

Portfolio.hu [2016]: Megszületett az OPEC- megállapodás.
<https://www.portfolio.hu/vallalatok/hivatalos-megszuletett-az-opec-megallapodas.240756.html>
Letöltve 2018.04.06.

Portfolio.hu [2016]: Megszületett az OPEC-megállapodás.
<https://www.portfolio.hu/vallalatok/hivatalos-megszuletett-az-opec-megallapodas.240756.html>
Letöltve 2018.04.04.

Portfolio.hu [2018]: Atomalku miatt aggódik az olajpiac - Új csúcson az árfolyam.
<https://www.portfolio.hu/vallalatok/energia/atomalku-miatt-aggodik-az-olajpiac-uj-csucson-az-arfolyam.4.283328.html>
Letöltve 2018.04.06.

Quadron Kft [2017]: Hírek.
<http://www.quadron.hu>
Letöltve 2018.04.01.

Reuters.com [2017]: Iran economy's recovery strengthening but bank reform is urgent, IMF says.
<https://www.reuters.com/article/us-iran-economy-imf/iran-economys-recovery-strengthening-but-bank-reform-is-urgent-imf-says-idUSKBN1EC10V>
Letöltve 2018.04.22

Santandertrade.com [2018]: Szaúd-Arábia működőtőke áramlás.
<https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/saudi-arabia/foreign-investment>
Letöltve 2018.04.07.

Satish Kanady [2017]: Non-oil sector drives Qatar's growth in 2016: QCB.
<https://thepeninsulaqatar.com/article/28/08/2017/Non-oil-sector-drives-Qatar%E2%80%99s-growth-in-2016-QCB>
Letöltve 2018.04.18.

Statista.com [2016]: Qatar: Distribution of gross domestic product (GDP) across economic sectors from 2006 to 2016.
<https://www.statista.com/statistics/379940/qatar-gdp-distribution-across-economic-sectors/>

Letöltve 2018.04.07.

Statista.com [2018]: Éves átlagos olajárak 1960-2018.
<https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>
Letöltve 2018.04.06.

Szaúdi Pénzügyi Ügynökség adatai alapján Tradingeconomics.com [2018]: Saudi Arabia Foreign Direct Investment - Net Inflows.

<https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/foreign-direct-investment>

Letöltve 2018.04.26.

The Arabi News Service [2017]: Over 4,700 'active' construction projects in Saudi Arabia.
http://www.tradearabia.com/news/CONS_333348.html

Letöltve 2018.03.21.

The World Bank [2015]: Population total graph.
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2016&locations=QA-SA-IR-AE&start=1960&view=chart>

Letöltve 2018.04.04.

Wits.worldbank.org [2016]: Országok profilja.
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/2008/TradeFlow/Import/Partner/IRN/Product/all-groups>
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/Year/2008/TradeFlow/EXPI MP/Partner/WLD/Product/All-Groups>
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARE/Year/2008/TradeFlow/EXPI MP/Partner/WLD/Product/all-groups>
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SAU/Year/2008/TradeFlow/EXPI MP/Partner/WLD/Product/All-Groups>

Letöltve 2018.04.04.

Wits.worldbank.org [2016]: Katar exportja.
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/QAT/StartYear/2012/EndYear/2016/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-TRD-VL/Partner/WLD/Product/Total>

Letöltve 2018.04.07.

Wits.worldbank.org [2016]: Emírségek exportja.
https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARE/Year/2016/TradeFlow/Export/Partner/all/Product/27-27_Fuels

Letöltve 2018.04.07.

World Bank [2016]: Iran's Economic Outlook- July 2016.
<http://www.worldbank.org/en/country/iran/publication/economic-brief-july-2016>

Letöltés 2018.04.20.

Zainab Fattah [2018]: U.A.E. Developers Emaar, Aldar Plan \$8 Billion in Joint Projects.
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-20/u-a-e-developers-emaar-aldar-plan-8-billion-in-joint-projects>
Letöltve 2018.03.21.

Könyvek, folyóiratok:

A Magyar Nemzeti Kereskedőház kiadványa [2015]: *Új piacok, új sikerek*

Amgad Hegazy -Fuad Hasanov-Padamja Khandelwal-Reda Cherif -Tim Callen [2014]:
Economic Diversification in the GCC: Past, Present, and Future

Mohamed A. Ramady [2012]: The GCC Economies

V. ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra

Az Öböl Menti Együttműködési Tanács országainak munkaerő megoszlása, hazai és külföldi állampolgárok között, állami és privát szférában.

Letöltve 2018.03.05 (Átvett diagram)

Forrás: <https://fanack.com/migrant-labour/the-plight-of-migrant-workers-in-the-gulf-states>

2. ábra

Szaúd-Arábia foglalkoztatottságának aránya gazdasági ágazatok szerint.

Letöltve 2018.03.05. (Átvett diagram)

Forrás: <https://fanack.com/saudi-arabia/economy>

3. ábra

Irán GDP megoszlása gazdasági szektorok szerint.

Letöltve 2018.03.10. (Átvett diagramm)

Forrás: <https://financetrainingcourse.com/education/2016/02/iran-oil-equation-spring-really-arrived-tehran/>

4. ábra

Vámszabad zónák száma a vizsgált országokban.

Letöltve 2018.03.05. (Saját készítésű diagramm)

Forrás: <http://www.healyconsultants.com>

5. ábra

Az OPEC országok 2016 áprilisi kőolaj termelésének mennyisége, ezer hordó/nap.

Letöltve: 2018.03.11. (Átvett diagramm)

Forrás: <http://www.naturalgasintel.com/articles/106356-long-time-saudi-oil-chief-departs-but-energy-policy-said-unlikely-to-change>

6. ábra

Az OPEC nyersolaj átlagos világpiaci ára 2008-2018 között, dollár/hordó.

Letöltve 2018.04.01. (Saját diagramm)

Forrás: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>

7. ábra

Turisták száma Dubaiban, millió fő/év, 2002-2020 között.

Letöltve 2018.03.21. (Átvett diagram)

Forrás: <https://researchkonnektion.com/dubai-tourism-industry-upbeat-key-performance-trend-2016/>

8. ábra

Az olajiparból és nem olajhoz köthető szektorokból származó bevételek megoszlása Szaúd-Arábiában 2012-2017 között.

Letöltve 2018.03.18. (Átvett diagram)

Forrás: <https://www.aranca.com/knowledge-library/articles/investment-research/saudi-arabia-budget-2017-expect-aggressive-deficit-reduction>

9. ábra

A Katari Befektetési Alap nettó eszközértékének megoszlása szektorok szerint 2017-ben.

Letöltve 2018.03.17. (Átvett diagram)

Forrás: <https://gulfnews.com/business/sectors/markets/qatar-investment-fund-q4-nav-falls-but-outlook-optimistic-1.1968588>

10. ábra

A szénhidrogén és nem szénhidrogénből származó bevételek, GDP-ben betöltött arányának változása Katarba, 2011-2016 között.

Letöltve 2018.04.03. (Átvett diagram)

Forrás: Forrás: <http://www.qatar-gulfnews.com/qatars-non-energy-sector-drives-real-gdp-growth-to-7/>

11. ábra

A kulcsfontosságú szektorok növekedési rátája Dubaiban, 2016, 2017, 2018-as éveket vizsgálva.

Letöltve 2018.04.18. (Átvett diagram)

Forrás: <https://gulfnews.com/business/economy/uae-gdp-expected-to-grow-in-excess-of-3-5-per-cent-in-2017-2020-1.1963414>

12. ábra

Az olaj és olajnélküli szektor növekedése, az Egyesült Arab Emírségekben 2014-2018 között.

Letöltve: 2018.04.04. (Átvett diagram)

Forrás: <https://gulfnews.com/business/economy/the-worst-is-behind-the-uae-economy-says-iif-1.1976680>

13. ábra

A nem olajból származó GDP növekedési üteme %-ban, Iránban, 2011-2016 között.

Letöltve 2018.03.30. (Átvett diagram)

Forrás: <https://www.iranpartner.com/economy/>

14. ábra

Egyesült Arab Emírségekbe áramló külföldi működő tőke millió dirhamban, 2006-2018 között.

Letöltve 2018.03.20. (Átvett diagram)

Forrás: <https://tradingeconomics.com/united-arab-emirates/foreign-direct-investment>

15. ábra

Külföldi működőtőke beáramlás Iránba, 2005-2016 között, millió dollár/évben számolva.

Letöltve 2018.04.10. (Saját diagram)

Forrás: <http://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/364/index.html>

16. ábra

Viszgålt országok szabadság pontja 2008-2018 között

Letöltve 2018.04.25.

Forrás: <https://www.heritage.org/index/> <https://www.heritage.org/index/>

17. ábra

Az Öböl Menti Együttműködési Tanács országainak nem olaj alapú GDP növekedése 2017-2019 között

Letöltve 2018.04.21.

Forrás: <https://gulfnews.com/business/sectors/banking/gcc-set-for-strong-recovery-on-the-back-of-reforms-and-oil-gains-1.2129517>

VI. MELLÉKLET

A két mélyinterjú eredeti változata.

Első interjú:

1. Tell something about your career life, how many years did you spent in the Middle-East, which position did you worked in? Which countries did you visit/ lived in?

I am working for more than 20 years in the middle east. Covered many positions such as IT manager, executive manager, Head of HR. Visited & lived in Egypt, Saudi & UAE.

2. In which aspects did everyday life changed in the past 5-10 years, in the Middle-East?

The impact of technology is very visible in the middle east. The use of high technology is increasing. Also, the trend of establishing shopping malls has increased.

3. Nowadays, what makes the economic growth in the region? Which economic sector is the leader?

It depends on the specific country. Oil sector still a big sector. Realestate, trading & tourism would be the next leading sectors.

4. Is it true, that GCC countries economy still based on raw material such as crude oil or natural gas?

Yes, it is still one of the critical sectors, but most of the countires are working on diversifying from it.

5.What could subsitute the raw material, in the point of goverment income?

Some countries are working on establishing industiral sector, others are working on trading or tourism.

6.What is the direction of the economy in GCC countries? What tendency did you experienced?

All the GCC countires feel that the over dependancy on Oil is a big risk and they are working hard on diversifying thier economy to have different sources of income.

7. How do you see the next 5-10 years, what kind of tendencies can be expected?

Big investment & support to all the non-oil sectors.

8. What would happen if they run out of oil tomorrow?

Some countries already established other sources of income while others might suffer.

9. What kind of movements make the non-oil sector to become bigger and bigger? Is there and program or project what refers to a non-oil based economy?

Each country developed its own vision for the future and using it as a big project for achieving non-oil based economy.

Második interjú:

1. Tell something about your career life, how many years did you spend in the Middle-East, which position did you work in? Which countries did you visit/ lived in?

After university where I studied Business I worked in the UK for 8 years, the last 4 of which were with Coca-Cola. Then I had an opportunity to move to the Middle East with Coke and in total spent the next 25 years there. My first year was based in Dubai, then 14 years in Bahrain and 9 years in Dubai. (After about 8 years in Bahrain I spent one year in Estonia before returning to Bahrain) The last 4 years in Dubai was with Frigoglass, otherwise all with Coke.

For the last 12 years I was a General Manager – Frigoglass in Dubai; Coke in Dubai and Coke in Bahrain. Prior to that I held several different positions in Coke which were Sales and Marketing roles.

I regularly visited all the Gulf countries and through Coke had the opportunity to visit many countries around the world for various meetings and conferences.

2. In which aspects did everyday life change in the past 5-10 years, in the Middle-East?

The last 10 years in the Arab world have seen a lot of changes – The Arab Spring, as everywhere else the 'crash' in 2008/9 and various conflicts in the region, notably in Syria and Yemen. More recently and as a result of the crash and the subsequent drop in the oil

price, many of the oil-rich countries are having to change. The biggest recent changes are happening in Saudi Arabia, which after years of strict conservatism is opening up. (Just as a small note, there are several definitions of the Middle East, so I am mainly talking about the Gulf countries)

3. Nowadays, what makes the economic growth in the region? Which economic sector is the leader?

Oil is clearly still important but as mentioned above, to a much lesser extent than before. Countries like the UAE have been on a path of being less oil dependent for quite some time. Other countries, especially Saudi are having to look at different options now. In different countries there are different economic drivers. UAE for example is driven by tourism, real estate and services for example. Qatar is mainly Natural Gas; other countries are services, supplying skilled labour etc.

4. Is it true, that GCC countries economy still based on raw material such as crude oil or natural gas?

With the exception of Qatar (natural gas) and Saudi (oil still), in all the other countries Oil/gas plays a relatively smaller part. Dubai for example drives only about 2% of GDP from oil.

5. What could substitute the raw material, in the point of government income?

As above, different in each country. Services, banking, real estate, tourism, trading.

6. What is the direction of the economy in GCC countries? What tendency did you experienced?

Following the crash, most countries have been slow to recover economically. Since 2008 I have seen a big slow down for example in the UAE, and as mentioned Saudi has been forced to fundamentally change its economic model. In addition the conflicts in nearby Syria and Yemen, the tension with Iran and the GCC and even the recent political issues between Qatar and the rest of the GCC continue to make the area unsettled.

7. How do you see the next 5-10 years, what kind of tendencies can be expected?

There is always a huge question mark with this sort of question because the political/religious issues can have such a major impact. For example, if the US pull out of

the Iran deal who knows what will happen, let alone the Syria/Russian situation.....But the Middle East has always been like that, so putting that aside I believe the following: Oil will never get back to the former price levels and coupled with the 'green' push will continue to be less important. I do think Gas will remain important and that is mainly Qatar. As the world (hopefully) recovers economically, so too will the Middle East. Given social media/internet and the young population in most of the GCC countries, I do see further liberalisation, but not a western-style democracy any time soon...which in view wouldn't work either!

8. What would happen if they run out of oil tomorrow?

With the exception of Saudi, nothing much elsewhere. It will take quite some time for Saudi to diversify away from oil dependency but clearly that is required.

9. What kind of movements make the non-oil sector to become bigger and bigger? Is there and program or project what refers to a non-oil based economy?

As mentioned, most countries have been moving away from oil dependency for quite some time. In general it will be about economic growth from other sources. Most countries have plans – Vision 2020 or 2030, so this may be a good place to look at. I don't know the specifics without looking, just googled UAE vision 2030 and there's a lot of interesting reading.